КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему

«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ»

Здобувачки 2 року навчання
ОР «Магістр» денної форми
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування: інтеграція в ЄС »
Олійник Софії Олегівни

Науковий керівник
к.н.держ.у, асистент кафедри
євроінтеграційної політики
Кустова Світлана Миколаївна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань
Здобувачка _____ Софія ОЛІЙНИК
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри євроінтеграційної політики від «24» квітня 2026 р., протокол № 18.

В.о. завідувача кафедри євроінтеграційної політики, кандидат економічних наук, доцент
ГУРА Вікторія Леонідівна _____
(підпис)

Київ – 2026

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ

ANNOTATION

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ 12

1.1 Інтеграційні концепції в історії Європи, еволюція цінностей, принципів та підходів до розширення в Європейському Союзі 12

1.2. Головні етапи інституціоналізації Європейського Союзу та трансформація критеріїв членства 21

1.3. Політика Згуртованості Європейського Союзу: цілі, інструменти та принципи реалізації 30

Висновки до розділу 1 37

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 39

2.1. Правові рамки еволюції євроінтеграційної політики України 39

2.2. Аналіз виконання Україною Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони в контексті еволюції євроінтеграційної політики України 47

2.3. Аналіз основних перешкод на шляху України до вступу в ЄС 67

Висновки до розділу 2 71

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 73

3.1. Статус України як країни-кандидата та критерії членства в ЄС 73

3.2. Інституційні, економічні та політичні виклики євроінтеграції України 80

3.3. Перспективи членства України в Європейському Союзі та рекомендації щодо покращення євроінтеграційної політики 83

Висновки до розділу 3 86
ВИСНОВКИ 88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 90

АНОТАЦІЯ

Олійник С. О. Європейський Союз та інтеграційна політика України.- Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2026.

У даній магістерській роботі проведено всебічне дослідження євроінтеграційної політики України. Зосереджено увагу на переході від декларативного проголошення європейського курсу до реальної реалізації переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу.

Особливий акцент зроблено на впливі європейської інтеграції на зміни в політичній системі, реформуванні державного управління, розвитку інституційної спроможності публічної служби, забезпеченні верховенства права, боротьбі з корупцією. Досліджено статус держави-кандидата та застосування кластерного підходу в рамках сучасної методології розширення ЄС. Визначено ключові виклики і перешкоди на шляху до членства, а також окреслені стратегічні пріоритети для подальшої інтеграції з урахуванням безпекових аспектів і потреб післявоєнного відновлення.

Ключові слова: євроінтеграційна політика України, політика розширення ЄС, статус кандидата, інституційна спроможність, публічна служба, верховенство права, післявоєнне відновлення.

ANNOTATION

Oliinyk S. O. The European Union and Ukraine's Integration Policy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, speciality: 281 “Public Management and Administration”. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2026.

This Master's thesis provides a comprehensive study of Ukraine's European integration policy. The focus is placed on the transition from the declarative proclamation of a European course to the actual implementation of the negotiation process for accession to the European Union.

Particular emphasis is placed on the impact of European integration on changes in the political system, reform of public administration, development of the institutional capacity of the public service, ensuring the rule of law, and combating corruption. The study examines the candidate country status and the application of the cluster approach within the framework of modern EU enlargement methodology. Key challenges and obstacles on the path to membership are identified, and strategic priorities for further integration are outlined, taking into account security aspects and the needs of post-war recovery.

Keywords: Ukraine's European integration policy, EU enlargement policy, candidate status, institutional capacity, public service, rule of law, post-war recovery.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Софія Олійник. Глобалізація та євроінтеграційна політика України: взаємовпливи, виклики і можливості в контексті фінансової підтримки ЄС.// Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього : матеріали щоріч. Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 18 квіт. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Т. П. Паламарчук. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. С. 302-304.

ВСТУП

Після проголошення незалежності України в 1991 році інтеграція з Європою була визначена одним із пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики держави. Європейський Союз, як унікальне політико-економічне об'єднання демократичних країн, що базується на принципах верховенства права, захисту прав людини та ринкової економіки, розглядався в Україні як стратегічний партнер і орієнтир розвитку суспільства. Разом з тим, тривалий час поглиблення взаємин між Україною та ЄС носило переважно декларативний характер і відбувалося в обмежених сферах, не супроводжуючись системними внутрішніми перетвореннями.

У 1990-х — на початку 2000-х років співпраця з ЄС розгорталася переважно в рамках Угоди про партнерство і співробітництво та окремих секторальних проектів. Незважаючи на офіційне проголошення європейського курсу, адаптація національного законодавства до стандартів ЄС була фрагментарною, а реформи у сфері державного управління, судочинства та забезпечення верховенства права не набули системного характеру. Відсутність послідовної політичної волі, вплив олігархічних груп, поширена корупція та слабкість інституцій суттєво стримували реальне зближення з Європейським Союзом.

Революція Гідності 2013–2014 років стала переломним моментом у євроінтеграційній стратегії України, надавши новий поштовх поглибленню відносин із ЄС. Непідписання тодішньою владою Угоди про асоціацію з ЄС стало безпосереднім каталізатором масових протестів, оскільки населення сприйняло це як відхід від оголошеного європейського курсу. Проте причини протестів мали глибші системні витоки: кризу легітимності влади, поширення корупції, захоплення державних інститутів, обмеження демократичних свобод та відсутність механізмів ефективного громадського контролю.

Під час Революції Гідності європейський вибір набув чіткої ціннісної складової. Для значної частини суспільства ЄС став уособленням демократичного поступу, поваги до людської гідності, верховенства права та підзвітності влади перед громадянами. Саме після 2014 року євроінтеграція перейшла від декларацій до практики: було підписано й ратифіковано Угоду про асоціацію, активізовано гармонізацію законодавства та розпочато широкомасштабні структурні реформи.

Економічний вимір посідає особливе місце в євроінтеграційній політиці України. Впровадження положень Угоди про асоціацію та Угоди про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі сприяло поступовому входженню України на внутрішній ринок ЄС, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, зниженню тарифних і нетарифних бар'єрів та створенню умов для притоку іноземних інвестицій. Гармонізація національного права з правом ЄС стала важливим фактором економічної модернізації та структурних перетворень.

Європейська інтеграція також набула стратегічного значення з огляду на національну безпеку. У контексті триваючої збройної агресії проти України та тимчасової втрати контролю над частиною територій, європейський курс розглядається як засіб підвищення стійкості держави, консолідації міжнародної підтримки й посилення обороноздатності. Набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС стало важливою політичною візією на незворотність євроінтеграційного вибору.

Сучасний етап інтеграційного процесу характеризується виходом у практичну фазу переговорів про вступ із застосуванням кластерного підходу, що передбачає поетапне відкриття переговорних кластерів у ключових сферах політики ЄС. Підготовка до запуску кластерів, зокрема в частині фундаментальних цінностей, верховенства права й функціонування демократичних інституцій, вимагає від України поглиблення структурних реформ, забезпечення їхньої незворотності та ефективної координації державних органів щодо євроінтеграційної політики.

Актуальність дослідження теми європейської інтеграції України обумовлена низкою факторів.

По-перше, стійким прагненням суспільства до демократичних цінностей і європейських стандартів життя.

По-друге, потребою глибшої економічної інтеграції з ЄС як передумови стійкого розвитку та післявоєнного відновлення.

По-третє, сучасними викликами безпеці, що підкреслюють роль ЄС як ключового партнера України.

Метою цієї магістерської роботи є всебічний аналіз євроінтеграційної політики України в аспекті переходу від декларативного європейського курсу до практичної реалізації переговорного процесу щодо вступу в ЄС, оцінка виконання зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію, виявлення основних викликів і перепон на шляху до членства та визначення стратегічних напрямів подальшої інтеграції.

Для досягнення цієї мети у роботі передбачено виконання таких завдань:

1) дослідити основні теоретичні підходи до європейської інтеграції та критерії членства в ЄС;

2) проаналізувати нормативно-правову базу співпраці між Україною та ЄС та її еволюцію;

3) оцінити вплив європейської інтеграції на політичну та адміністративну систему України;

4) дослідити виконання Україною зобов'язань у межах Угоди про асоціацію;

5) проаналізувати прогрес реформ у ключових сферах, зокрема верховенства права, економіки та боротьби з корупцією;

6) визначити основні перешкоди та виклики на шляху до членства в ЄС;

7) охарактеризувати переговорний процес щодо відкриття та проходження переговорних кластерів;

8) оцінити потенційний вплив членства України в ЄС на її подальший розвиток;

9) сформулювати стратегічні пріоритети та практичні рекомендації щодо прискорення євроінтеграційних процесів.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, пов’язані з європейською інтеграцією України в контексті прагнення до повноправного членства в Європейському Союзі.

Предметом дослідження є Європейський Союз та інтеграційна політика України, її досягнення, виклики й перспективи на сучасному етапі переговорного процесу.

Методологічну основу магістерської роботи складає комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, які забезпечують цілісний і системний аналіз процесу європейської інтеграції України, особливостей формування й реалізації її євроінтеграційної політики, а також сучасного етапу переговорного процесу щодо вступу до ЄС.

У дослідженні застосовано системний підхід, що дає змогу розглядати євроінтеграційну політику України як багатовимірний процес, який охоплює політичну, правову, економічну, інституційну та безпекову складові. Використання цього підходу дозволяє простежити взаємозв’язки між внутрішніми реформами та зовнішніми зобов’язаннями країни у взаєминах з ЄС, зокрема в контексті підготовки до відкриття переговорних кластерів.

Важливе місце у роботі посідає історичний метод, застосований для вивчення еволюції відносин між Україною та ЄС від здобуття незалежності у 1991 році до актуального етапу переговорів. Цей метод дозволяє відстежити трансформацію євроінтеграційного курсу — від декларативного формату до практичної реалізації після Революції Гідності, а також виявити чинники, що впливали на динаміку процесу.

Для аналізу нормативно-правових основ євроінтеграційної політики використано формально-юридичний метод, який дозволяє дослідити зміст і правову природу міжнародних угод, актів права ЄС, національного законодавства України та офіційних документів Європейської Комісії,

пов’язаних із наданням Україні статусу кандидата та підготовкою до відкриття переговорних кластерів.

У роботі також застосовано порівняльно-правовий метод, що дає змогу зіставити підходи України та держав-членів ЄС до реалізації інтеграційної політики, а також проаналізувати досвід країн Центральної й Східної Європи у підготовці до вступу. Це дозволяє визначити спільні риси, відмінності та можливості адаптації європейського досвіду в українських умовах.

Для дослідження політичних і інституційних аспектів євроінтеграції використано структурно-функціональний метод, який дозволяє оцінити роль і повноваження основних суб’єктів реалізації євроінтеграційної політики України, зокрема органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та європейських інституцій, а також ефективність їхньої взаємодії.

З метою оцінки динаміки реформ та виконання Україною зобов’язань у межах Угоди про асоціацію та рекомендацій Європейської Комісії застосовано аналітичний метод, що базується на узагальненні статистичних даних, звітів міжнародних організацій, аналітичних матеріалів експертних центрів і офіційних звітів органів влади України.

У роботі також використано метод контент-аналізу, який дозволяє дослідити офіційні заяви, стратегічні документи та програмні матеріали органів державної влади України й інституцій ЄС для виявлення ключових наративів, пріоритетів і змін у підходах до євроінтеграційної політики.

Для формування висновків щодо перспектив подальшої інтеграції України до Європейського Союзу застосовано методи прогнозування та сценарного аналізу, що дають змогу оцінити можливі варіанти розвитку переговорного процесу щодо відкриття та проходження переговорних кластерів, а також визначити потенційні ризики й можливості для України.

Наукова новизна роботи полягає у всебічному аналізі євроінтеграційної політики України з урахуванням сучасної методології розширення ЄС та кластерного підходу до переговорів, а також у розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері європейської

інтеграції. В роботі проаналізовано останні новації, пов’язані із визначенням пріоритетів євроінтеграційної політики України, відповідно до перспектив вступу України до Європейського Союзу в 2027 р.

Практична значущість результатів дослідження полягає в можливості використання отриманих висновків у діяльності органів державної влади, наукових та освітніх установ, а також під час формування та реалізації євроінтеграційної стратегії України.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

1.2. Інтеграційні концепції в історії Європи, еволюція цінностей, принципів та підходів до розширення в Європейському Союзі

Ідея Європи як єдиного політичного, культурного й цивілізаційного простору виникла ще задовго до утворення нинішнього Європейського Союзу. Ще в середньовіччі мислителі та державні діячі континенту міркували над можливістю об'єднання європейських країн на підвалинах спільних інтересів, моральних орієнтирів і механізмів колективної безпеки. Хоч ці ранні проєкти не були втілені, вони заклали інтелектуальні та концептуальні основи майбутньої європейської інтеграції.

Одним із перших системних планів об'єднання Європи вважають проєкт чеського короля Їржі з Подєбрад (George of Poděbrady), висунутий у середині XV століття. Його ідея передбачала створення союзу християнських держав із постійною радою, спільними безпековими рішеннями та механізмами мирного вирішення спорів. Головною метою була профілактика міждержавних воєн шляхом *інституціоналізованої співпраці* — ідеї, що увійшли до базових засад сучасного ЄС. [34]

У XVII столітті концепція європейської єдності розвивалася далі у працях Максимільєна де Бетюна, герцога Сюллі — міністра Генріха IV. У своєму «Великому проєкті» Сюллі обстоював створення Європейської християнської республіки, яка б поєднувала держави континенту на засадах балансу сил, спільних інституцій та регулярних міждержавних зібрань. Важливим елементом цього бачення була ідея наднаціонального управління, обмеження абсолютного суверенітету та колективної відповідальності за мир в Європі. [34]

У наступні століття ідея європейської єдності отримувала віддзеркалення в філософських і правових доктринах. У XVIII столітті Еммануїл Кант у праці «До вічного миру» доводив потребу федерації вільних держав як механізму запобігання війнам. Його уявлення про перевагу права, договірні відносини між державами та пріоритет миру над силою стали важливим інтелектуальним підґрунтям інтеграційного мислення в Європі. [34]

У XIX столітті ідея єдності набула нового звучання на тлі національних рухів і одночасного усвідомлення взаємозалежності європейських країн.

Початок сучасного інтеграційного процесу напряму пов'язаний із наслідками Другої світової війни, що спричинила глибоку економічну розруху, соціальні потрясіння та широке відторгнення ідеологій агресивного націоналізму, які призвели до масштабних воєнних конфліктів. У післявоєнний період у політичних колах Європи зростав консенсус щодо необхідності нових форм співпраці, здатних забезпечити тривалий мир і стабільність на континенті.

Одним із перших, хто висловив ідею європейської єдності, був Прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль. У вересні 1946 року під час свого виступу в Цюріху Черчилль наголосив, що головною причиною їх європейських трагедій стала низка «страхітливих націоналістичних відгуків». Об'єднання зусиль європейських народів для використання спільної культурної та історичної спадщини привело б до добробуту та процвітання. Тому Черчилль закликав до створення Сполучених Штатів Європи за аналогією зі США, що, з його точки зору, могло б зробити Європу такою ж мирною і процвітаючою, як Швейцарія. Для досягнення цього необхідно об'єднати європейські країни та створити структуру, яка б забезпечила їх мирне, безпечне та вільне існування. «Порятунок всіх людей кожної раси і кожної держави від війни та уярмлення мусить бути встановлений на твердій основі і побудований на готовності всіх чоловіків і жінок радше померти, аніж підкоритися тиранії. У цій невідкладній роботі Франція та Німеччина мусять разом взяти лідерство. Велика Британія, Британська Співдружність, могутня

Америка – і, я вірю, радянська росія, коли насправді все було б добре – мусять бути друзями і гарантами нової Європи і мусять відстоювати право жити. Ось тому я кажу вам «Хай Європа підніметься!» [35]

Практична реалізація ідей інтеграції почалася на початку 1950-х років. У 1950 році Жан Моне разом із міністром закордонних справ Франції Робером Шуманом запропонували ініціативу, спрямовану на поглиблення економічного співробітництва між Францією та Федеративною Республікою Німеччина з перспективою залучення інших європейських країн. Формальною відправною точкою західноєвропейської інтеграції вважають Декларацію Шумана від 9 травня 1950 року, коли міністр закордонних справ Французької Республіки Робер Шуман оприлюднив програмну заяву, яка отримала назву Декларації Шумана. У ній уперше було чітко висловлено уявлення про європейську інтеграцію як поступовий, поетапний процес. Шуман підкреслив, що Європу не буде створено одномоментно або за єдиним планом; вона будуватиметься через конкретні практичні досягнення, які поступово створюватимуть фактичну солідарність між державами: «Europe will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a de facto solidarity». [63]

Зазначена ініціатива стала концептуальним і інституційним підґрунтям інтеграційного процесу, оскільки передбачала створення Європейського об’єднання вугілля і сталі (ЄОВС) — першої наднаціональної структури для спільного управління ключовими галузями промисловості Західної Європи. Сам підхід, заснований на економічній взаємозалежності й наднаціональному керуванні, став відправною точкою подальшого формування Європейського Союзу.

Ця ініціатива також заклала інституційно-економічні основи майбутнього інтеграційного процесу. До речі, у наукових колах широко відома приписувана Жану Моне думка: «Якби я мав почати все спочатку, я б почав із культури», що відображає розуміння неможливості стійкої інтеграції без спільного ціннісного фундаменту. [34] Наступним кроком стало підписання 18 квітня 1951 року

Паризького договору шістьома державами — Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Францією, Федеративною Республікою Німеччина та Італією — яке заснувало Європейське об’єднання вугілля і сталі (European Coal and Steel Community, ECSC). Створення цієї організації стало першим практичним кроком на шляху до нинішнього Європейського Союзу і започаткувало модель наднаціональної економічної інтеграції, що згодом перетворилася на багатовимірне політичне й ціннісне об’єднання. Європейський Союз вирізняється як унікальне інтеграційне утворення, що поєднує риси міжнародної організації та наднаціонального політичного союзу. Його становлення відбувалося поступово: від економічної інтеграції до розширення сфер співробітництва, які охопили політичні, правові, соціальні та гуманітарні аспекти. Сьогодні ЄС дедалі більше постає не лише як спільний ринок, а як спільнота держав, об’єднаних спільними принципами та нормами. [65]

Початкові інтеграційні проєкти, зокрема ЄОВС (1951) та Європейське економічне співтовариство (1957), мали яскраво виражений економічний характер. Їх першочерговою метою було відновлення повоєнної економіки, попередження майбутніх конфліктів через економічну взаємозалежність та створення спільного ринку. У той час питання спільних цінностей і політичної ідентичності відходили на другий план, поступаючись практичним економічним інтересам держав-учасниць. [66]

Проте з поглибленням інтеграції та розширенням компетенцій спільнот відбувалася поступова трансформація ЄС. Маастрихтський договір 1992 року заклав підвалини політичного союзу, запровадив інститут громадянства ЄС і значно розширив сфери спільної політики. Саме тоді зросла усвідомленість щодо потреби спільної ціннісної основи як необхідної передумови ефективного функціонування інтеграційного об’єднання. [70] Сучасна ціннісна парадигма Європейського Союзу чітко зафіксована в статті 2 Договору про Європейський Союз, де визначено фундаментальні цінності: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включно з правами меншин. Ці засади є спільними

для держав-членів і становлять нормативний фундамент як внутрішньої політики ЄС, так і його зовнішніх дій. [70] Перехід ЄС до моделі, орієнтованої на цінності, супроводжувався інституційним закріпленням механізмів їх захисту й просування. Важливу роль у цьому процесі відіграє Хартія основних прав Європейського Союзу, яка після набуття чинності Лісабонським договором отримала обов'язковий юридичний статус. Вона закріплює широкий спектр громадянських, політичних, економічних і соціальних прав, підкреслюючи, що економічна інтеграція не може існувати окремо від захисту прав людини та соціальної справедливості. [68]

Ціннісні зрушення відбилися й у політиках Союзу. Поряд із традиційними економічними напрямами, такими як спільна торговельна політика та політика конкуренції, ЄС активно розвиває соціальну політику, політику регіонального розвитку, екологічну та кліматичну політики, а також політику в сферах юстиції, свободи й безпеки. Ці напрями спрямовані не лише на економічну ефективність, а й на зміцнення соціальної згуртованості, захист довкілля та утвердження демократичних стандартів.

Особливої ваги у векторі розвитку Європейського Союзу набуває принцип верховенства права, який став одним із визначальних критеріїв членства в ЄС. Дотримання цього принципу — обов'язкова умова не лише для приєднання до Союзу, але й для повноцінної участі держав-членів у його діяльності. У сучасних реаліях ЄС усе активніше використовує механізми умовності, пов'язуючи доступ до фінансування із дотриманням демократичних стандартів і принципів верховенства права. [34]

Перехід від суто економічного союзу до об'єднання, зорієнтованого на цінності, простежується й у зовнішній політиці ЄС. Союз позиціонує себе як «нормативна сила», поширюючи свої стандарти через політику розширення, взаємодію з сусідами і міжнародне співробітництво. Процес розширення базується на чітких політичних і правових критеріях, що вимагають від держав-кандидатів не лише економічної підготовленості, а й відповідності фундаментальним цінностям Союзу.

Сучасні цінності ЄС знову ж таки зафіксовані у статті 2 Договору про Європейський Союз - повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та права людини, включно з правами меншин. Ці принципи складають нормативну основу функціонування Союзу та його зовнішньої політики. [70]

Важливим інструментом закріплення цінностей стала Хартія основних прав ЄС, яка після набрання чинності Лісабонським договором набула юридично обов'язкового значення. Вона гарантує широкий спектр прав і свобод, підкреслюючи невід'ємний зв'язок економічної інтеграції із соціальною справедливістю. [40]

Отже, еволюція ЄС демонструє його перетворення з економічного співтовариства на складну політико-правову спільноту, засновану на спільних принципах і нормах. Для України, яка обрала європейську інтеграцію як стратегічний курс, прийняття та впровадження цих цінностей є критичною передумовою успішного набуття членства та повноцінної участі в європейському просторі.

Як відомо, цілі Європейського Союзу, чітко відображені у статті 3 Договору про Європейський Союз [70], мають більш системний і деталізований характер порівняно з формулюваннями попередніх редакцій установчих договорів. Після набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року положення статті 3 було суттєво оновлено, що дозволило чіткіше структуризувати стратегічні орієнтири розвитку Союзу та конкретизувати його функціональне призначення. [68]

Систематизація цілей Європейського Союзу відповідно до ст. 3 Договору про Європейський Союз (після набрання чинності Лісабонським договором) може бути представлена наступним чином:

- забезпечення миру, утвердження цінностей Союзу та підвищення добробуту його народів;
- формування простору свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів із гарантуванням вільного пересування осіб та реалізацією спільної

політики у сферах контролю зовнішніх кордонів, притулку, міграції та протидії злочинності;

- розвиток внутрішнього ринку, сприяння сталому розвитку Європи на основі збалансованого економічного зростання і стабільності цін, утвердження соціальної ринкової економіки, забезпечення соціального прогресу, високого рівня захисту довкілля, підтримка науково-технологічного розвитку, а також подолання соціальної ізоляції й дискримінації;

- створення економічного і валютного союзу з єдиною валютою — євро;

- просування цінностей і інтересів Союзу у міжнародних відносинах, сприяння миру й безпеці, сталому розвитку планети, солідарності між народами, вільній і справедливій торгівлі, викоріненню бідності, захисту прав людини, зокрема прав дитини, та розвитку міжнародного права;

- реалізація визначених цілей із використанням належних інструментів у межах компетенцій, наданих установчими договорами. [68]

Отже, інституційні зміни, запроваджені Лісабонським договором, спричинили не лише формальне оновлення тексту ст. 3 Договору про Європейський Союз, а й концептуальну консолідацію стратегічних напрямів діяльності ЄС. Сучасна редакція цілей відображає комплексний характер інтеграції, що поєднує економічний, соціальний, правовий і зовнішньополітичний виміри розвитку Союзу. [68]

Загальні принципи права Європейського Союзу (General Principles of European Union Law - GPEU) відіграють ключову роль у формуванні та розвитку правової системи ЄС, що вимагає комплексного аналізу їхньої правової природи, джерел походження, змісту, сфери застосування та подальших перспектив еволюції. Вони можуть виконувати допоміжну роль — слугувати орієнтиром для тлумачення норм установчих договорів і вторинного законодавства, — а також виступати самостійною підставою правового регулювання як частина первинного права. Водночас їхнє точне місце у ієрархії джерел права ЄС залишається предметом наукових дискусій. [34]

Показовим є приклад посилення ролі загальних принципів у сфері захисту фундаментальних прав, який знайшов нормативне відображення у ст. 6(3) Договору про Європейський Союз [70] і був розвинутий у Хартії основних прав ЄС [40]. Саме через практику Суду ЄС загальні принципи стали інструментом інтеграції прав людини в автономний правовий порядок Союзу, підкреслюючи їхню динамічну й креативну роль.

У міжнародно-правовому та порівняльно-правовому вимірах загальні принципи забезпечують відкритість правової системи ЄС до впливу інших правових традицій. Вони формуються з урахуванням спільних конституційних традицій держав-членів і міжнародних стандартів, сприяючи гармонійному тлумаченню норм права ЄС у взаємозв'язку з національними правопорядками. У поєднанні з принципом узгодженого (конформного) тлумачення вони виконують інтегративну функцію, зміцнюючи єдність правового простору Союзу.

Функціональне призначення загальних принципів багатовимірне й важко піддається простій класифікації. Вони мають істотні правові наслідки для інституцій ЄС, держав-членів та приватних суб'єктів у сферах, що регулюються правом Союзу. Водночас методика їх ідентифікації та різноманітність концептуальних джерел створюють певний рівень правової невизначеності. Частина цих принципів кваліфікується Судом ЄС як загальні принципи права, що ставить питання про їхнє співвідношення з нормами первинного та вторинного права і межі їхньої прямої дії.

Аналіз загальних принципів тісно пов'язаний із проблематикою європейських цінностей, які можна розглядати в двох взаємодоповнювальних вимірах. Перший — змістовний — охоплює сукупність філософських, релігійних, ідеологічних та етичних уявлень, що історично творили європейську цивілізацію. Другий — формально-юридичний — відтворено в статті 2 Договору про Європейський Союз [68], яка проголошує, що Союз ґрунтується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини, включно з правами осіб, що

належать до меншин. Ці засади є спільними для держав-членів і характеризують суспільство, в якому панують плюралізм, недискримінація, толерантність, солідарність і рівність жінок і чоловіків.

Таким чином, загальні принципи права ЄС виступають не лише технічним інструментом тлумачення норм, а й відображенням ціннісної основи європейської інтеграції, забезпечуючи системну цілісність і нормативну узгодженість правопорядку Союзу.

Офіційна інституційна дискусія про європейські цінності набула системності після проголошення у 2000 році Хартії основних прав Європейського Союзу. [40] Саме з цього моменту ціннісний вимір інтеграції отримав більш чітке нормативне оформлення. До того установчі договори лише опосередковано торкалися відповідної тематики. Наприклад, Римський договір, проголошуючи курс на поступове зближення народів Європи, містив відсилання до збереження миру та свободи як ключових орієнтирів інтеграції.

Подальше розвиток ціннісного аспекту відбувся з ухваленням Маастрихтського договору, який прямо закріпив такі засади, як свобода, демократія, повага до прав людини, верховенство права, солідарність, соціальний прогрес, мир і безпека. Проте поняття «спільні цінності», на яких ґрунтується ЄС, не отримало однозначного і вичерпного визначення в правових актах Союзу. Особливо помітною є відсутність послідовного розмежування між поняттями «цінності» та «принципи».

У Лісабонському договорі, як і в преамбулі Договору про заснування Конституції для Європи, універсальні засади, що є підвалинами Союзу, формулюються як права та свободи людини — зокрема свобода, демократія, рівність і верховенство права. Водночас у преамбулі Хартії основних прав робиться відмінність між «цінностями» та «принципами». Нарівні зі свободою і рівністю до «цінностей» віднесено людську гідність і солідарність, тоді як демократія та верховенство права визначені як «принципи». Такий підхід не цілком узгоджується з формулюваннями Лісабона та текстом Конституційного договору, що породжує певну концептуальну невідповідність.

У європейському правовому дискурсі різниця між принципами та цінностями лишається недостатньо чіткою. З одного боку, принципи часто розглядають як ширшу категорію з універсальнішим характером, що може слугувати нормативною основою для конкретизації правових норм. З іншого боку, цінності відображають аксіологічний фундамент правопорядку та його ідейний напрям. Відсутність очевидного розмежування між цими поняттями і суперечливі формулювання в Хартії й Лісабонському договорі ускладнюють досягнення їхньої основної мети — посилення й вдосконалення системи захисту прав людини й основоположних свобод у межах Європейського Союзу.

Отже, еволюція Європейського Союзу свідчить про його перетворення з переважно економічного утворення у складну політико-правову спільноту, засновану на спільних цінностях і принципах. Ціннісна орієнтація стала ключовим чинником легітимності ЄС як всередині, так і на міжнародній арені, а також визначальною умовою поглиблення інтеграції та розширення Союзу.

Для України, яка обрала європейський шлях розвитку, прийняття і впровадження цих цінностей є визначальним елементом успішної інтеграції до Європейського Союзу.

1.2. Головні етапи інституціоналізації Європейського Союзу та трансформація критеріїв членства

Офіційним початком західноєвропейської інтеграції зазвичай вважають оголошення Декларації Шумана від 9 травня 1950 року, яка започаткувала нову модель міждержавної співпраці. У цьому документі Франція і Федеративна Республіка Німеччина висловили намір об’єднати виробництво вугілля й сталі — ключових галузей економіки — під спільним наднаціональним наглядом. Це рішення мало не лише економічні, а й політичні наслідки, оскільки зменшувало ризик збройного конфлікту між європейськими державами та створювало підґрунтя для подальшого посилення інтеграції.[63]

Втілення положень Декларації відбулося підписанням Паризького договору 18 квітня 1951 року, за яким шість держав — Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Федеративна Республіка Німеччина та Італія — заснували Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Це об'єднання стало першою наднаціональною європейською структурою з юридичною особистістю і заклало інституційну модель, що згодом переросла у сучасний Європейський Союз. [65]

Головною метою ЄОВС було створення єдиного ринку для вугільної та металургійної продукції, забезпечення рівного доступу до виробничих ресурсів, стабільності постачань та прозорого ціноутворення. Договір забезпечував вільний рух відповідних товарів без мит і кількісних обмежень, забороняв дискримінаційні практики, державні субсидії та інші заходи, що спотворювали конкуренцію. Важливим кроком стало створення Вищого органу — незалежної наднаціональної виконавчої інституції, яка діяла в інтересах Співтовариства та мала повноваження ухвалювати обов'язкові рішення. Цей орган вважається інституційним попередником сучасної Європейської комісії.

Договір про ЄОВС також установив Асамблею, Раду міністрів та Суд справедливості, створивши першу інституційну структуру інтеграції. Договір набрав чинності у 1952 році, спільний ринок почав працювати у 1953 році, а дія документа тривала 50 років — до 2002 року. Після закінчення його терміну норми, що регулювали вугільну та сталеливарну галузі, були включені до договорів, що стосуються Європейського Співтовариства.

Успіх ЄОВС сприяв подальшому поглибленню інтеграції. 25 березня 1957 року ті ж шість країн підписали Римські договори, які створили Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом). Ці угоди заклали механізми формування спільного ринку з вільним рухом товарів, людей, послуг і капіталу, а також координації ключових секторів економічної, соціальної та інвестиційної політики. Інтеграція набула системного характеру й перестала обмежуватися окремими галузями.

Подальша інституційна трансформація відбулася після підписання Договору про злиття 1965 року, який об'єднав виконавчі органи ЄОВС, ЄЕС і Євратому в єдині Раду та Комісію Європейських Співтовариств. Хоча три співтовариства формально зберігали юридичну самостійність, їхню інституційну структуру було оптимізовано, що підвищило ефективність управління інтеграційними процесами. [54]

У 1980-х роках подальше поглиблення інтеграції було зумовлене необхідністю завершити формування внутрішнього ринку. Єдиний європейський акт 1986 року поставив чітку мету — створити єдиний внутрішній ринок до кінця 1992 року, запровадив нові процедури прийняття рішень та змінив підхід інтеграції з «інституційного» на «функціональний», тобто на практичне гармонізування національного законодавства. [58]

Кульмінацією цього тривалого процесу стало підписання Маастрихтського договору 7 лютого 1992 року, який набрав чинності 1 листопада 1993 року і започаткував Європейський Союз. Маастрихт розширив сферу інтеграції, доповнивши економічну співпрацю спільною зовнішньою та безпековою політикою (СЗППБ) і співпрацею в галузі юстиції і внутрішніх справ. Договір заклав правову основу для економічного й валютного союзу, передбачив запровадження єдиної валюти — євро, та ініціював створення нових інституцій: Європейського омбудсмена, Комітету регіонів і посилення ролі Європейського парламенту. Ці органи стали майданчиком для вирішення спільноєвропейських завдань і сприяли зменшенню напруженості між традиційними суперниками, зокрема Францією і Німеччиною, які раніше перебували в тривалому конфлікті. [70]

Ще одним важливим чинником було прагнення зберегти європейську ідентичність у світі, де великі держави, такі як США та СРСР, дедалі активніше конкурували між собою. Інтеграція сприймалася як інструмент створення спільного простору, який дозволив би континенту консолідуватись не лише в економічному вимірі, а й у культурному й політичному плані. Створення спільного ринку, що забезпечив вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей,

сприяло формуванню нової економічної моделі, в якій держави не лише конкурували, а й тісно співпрацювали задля спільного добробуту. Такий підхід дозволив ефективніше використовувати ресурси, стимулював розвиток інновацій і технологій і, як наслідок, підвищив рівень життя населення.

Подальші реформи, закріплені Амстердамським та Ніццьким договорами, а також ухвалення Хартії основних прав ЄС, свідчать про поступовий перехід ЄС від чисто економічного об'єднання до політико-правового союзу, орієнтованого на цінності демократії, верховенства права та захист прав людини.[67-69]

Після першого етапу економічної інтеграції, зорієнтованого на створення спільного ринку та економічну співпрацю, розпочалася фаза політичного зближення держав-членів. Політична інтеграція вимагала формування механізмів спільного прийняття рішень і координації зовнішньої політики, що дозволяло країнам-членам ефективніше долати внутрішні суперечності та зовнішні загрози. Одночасно на порядок денний вийшло питання розширення Союзу, яке потребувало встановлення чітких та прозорих умов для приєднання нових держав.

У червні 1993 року на засіданні Європейської Ради в Копенгагені було затверджено Копенгагенські критерії для вступу до ЄС. Пізніше їх доповнили інституційними вимогами, відомими як Мадридські критерії. У сукупності ці положення формують набір умов, які включають:

1. Політичний критерій — наявність стабільних інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, захист прав людини та прав національних меншин.

2. Економічний критерій — функціонування ринкової економіки та здатність держави витримувати конкурентний тиск і ринкові механізми в межах Союзу.

3. Критерій зобов'язань — готовність країни брати на себе всі обов'язки, пов'язані з членством, у відповідності до цілей політичного, економічного й валютного союзу.

4. Незалежний критерій — оцінка здатності ЄС приймати нового члена без шкоди для динаміки інтеграційного процесу та в інтересах як Союзу, так і кандидатів.

Кожен з цих основних критеріїв конкретизується низкою підкритеріїв. Зокрема, політичний критерій охоплює:

- гарантування свободи під час парламентських, президентських та місцевих виборів;
- створення та зміцнення демократичних інститутів, незалежних ЗМІ та громадських організацій;
- прийняття законодавства для захисту прав національних меншин;
- посилення протидії організованій злочинності й корупції;
- впровадження ефективних заходів боротьби з відмиванням грошей;
- створення незалежних і надійних інституцій у сфері правосуддя та внутрішніх справ;
- гарантування прав і свобод громадян. [37]

На зустрічі лідерів ЄС у Люксембурзі 12–13 грудня 1997 року було вирішено, що держава, яка прагне розпочати переговори про приєднання, має відповідати політичним Копенгагенським критеріям. Країна-кандидат повинна демонструвати стабільність інститутів, що забезпечують демократію, верховенство права та захист прав меншин, і впровадити ці принципи у національну правову систему з практичною реалізацією. Конституції кандидатів повинні забезпечувати політичний плюралізм, свободу слова і совісті, створюючи умови для ефективної роботи державних органів, проведення вільних та чесних виборів, регулярної зміни парламентської більшості та офіційного визнання ролі опозиції. [37]

Економічний критерій передбачає оцінку стабільності й готовності економіки кандидата до інтеграції у ЄС. Згідно зі статтею 121 Договору про заснування ЄС та Протоколом про критерії конвергенції, основними показниками є:

• цінова стабільність — інфляція не повинна перевищувати середній рівень інфляції у країнах-членах з найвищою стабільністю більше ніж на 1,5 %;

• фіскальна стійкість — дефіцит державного бюджету не більше 3 %, державний борг не перевищує 60 %, при цьому має бути тенденція до скорочення цих показників;

• стабільність обмінного курсу — участь у Механізмі обмінного курсу II протягом двох років із коливанням ±1 % щодо євро;

• довгострокові процентні ставки, максимально наближені до середнього рівня країн з найвищою ціновою стабільністю (на 2023 рік — приблизно не більше 6–7 %).

Дотримання критеріїв конвергенції має на меті забезпечити збалансований розвиток держав-членів і уникнути напруженості між ними, а також гарантувати стійкість євро після його впровадження в нових країнах-членах. Невідповідність цим показникам може створити ризики валютних криз і підірвати економічний розвиток кандидата. [31]

Отже, Копенгагенські та Маастрихтські критерії визначають не лише технічні умови вступу до ЄС, а й сприяють комплексній підготовці країни до інтеграції. Вони охоплюють політичні, економічні та інституційні аспекти, формуючи системний підхід, що забезпечує ефективну участь держави в єдиному європейському просторі. Послідовне вдосконалення цих складових створює сприятливі умови для приєднання до ЄС і сприяє гармонійному розвитку країни на шляху євроінтеграції.

Ознайомившись із базовими критеріями вступу до Європейського Союзу, у подальшому розгляді питання євроінтеграції слід зосередитися на процесуальній моделі приєднання до Союзу.

Першою з ключових умов, яку має виконати країна-кандидат, є дотримання Копенгагенських критеріїв. Детальний огляд цих критеріїв було подано раніше, тому тут немає потреби зупинятися на цьому докладно. Під час оцінки відповідності Копенгагенським критеріям Європейська комісія активно відстежує процес реформ.

Можливість прийняття нової держави до ЄС закріплена в статті 49 Договору про Європейський Союз: «Будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, і прагне їх просувати, може подати заявку на членство в Союзі. Європейський Парламент і національні парламенти повинні бути повідомлені про таку заявку. Заявка на вступ подається до Ради, яка діє одностайно після консультацій з Комісією та після отримання згоди Європейського Парламенту більшістю його членів. Умови прийнятності, погоджені Радою, повинні бути взяті до уваги.» [70]

Умови вступу та подальші зміни до договорів, що лежать в основі ЄС, узгоджуються між державами-членами та країною-кандидатом. Після досягнення домовленості угода передається на ратифікацію всім договірним сторонам відповідно до їхніх конституційних процедур.

Стаття 49 Договору про ЄС чітко вказує, що для набуття членства необхідні два критерії: держава, яка подає заявку, має бути європейською (географічний критерій) і поважати та дотримуватися цінностей, на яких ґрунтується ЄС (стаття 2 ДФЄС) (політичний критерій). [70]

Країни-кандидати — це ті держави, що перебувають у процесі імплементації права ЄС у своє національне законодавство. Після того як країна відповідає необхідним політичним критеріям, Європейська Комісія рекомендує розпочати переговори про вступ. Переговори можуть стартувати лише після того, як уряди країн-членів ЄС досягнуть одностайної згоди щодо процесу та рамок перемовин. Рамки для кожних переговорів визначаються індивідуально й складаються з трьох частин: 1) принципи, що регулюють переговорний процес, 2) зміст переговорів і 3) процедура проведення переговорів. [44]

Підготовка проекту переговорної рамки належить до повноважень Європейської Комісії й здійснюється за рішенням Ради. Після прийняття рамок країнами-членами головуюча в Раді держава представляє узгоджену Спільну позицію на першій міжурядовій конференції з відповідною країною. Саме тоді може офіційно розпочатися процес переговорів, а рамки робляться публічними.

Переговори по кожній главі базуються на таких етапах:

Скринінг — Комісія проводить детальний аналіз стану справ країни-кандидата за кожною главою, щоб оцінити її готовність до переговорів.

Європейська Комісія здійснює всебічну експертизу кожної глави, після чого презентує результати державам-членам у вигляді звіту.

За підсумками цієї експертизи Комісія надає висновок у формі оцінного звіту. Результатами може бути рекомендація про негайний початок переговорів або вказівка на необхідність виконання певних умов.

Відповідно, може бути прийняте рішення про відкриття переговорів одразу або про встановлення попередніх умов: так звані контрольні показники.

Переговорні позиції — перед початком переговорів країна-кандидат має представити свою позицію, а ЄС — ухвалити спільну позицію.

Країна-кандидат презентує свої підходи, а ЄС формує і затверджує спільну позицію. Для більшості розділів ЄС встановлює в цій позиції критерії, які визначають умови закриття переговорів у відповідній сфері політики — саме їх має виконати кандидат, перш ніж розділ буде визнано завершеним.[34]

Коли ці умови виконані, переговори за даним кластером можуть бути закриті.

Комісія наполягає, щоб ці кластери відкривалися на підставі планів дій з вимірюваними критеріями, які мають бути досягнуті перед остаточним закриттям.

Після завершення всіх переговорів процес фіксується закриттям усіх 33 кластерів. Ці кластери охоплюють все законодавство ЄС. За оновленою методологією жоден розділ не буде вважатися закритим, доки не будуть досягнуті проміжні контрольні показники у розділах щодо верховенства права (23 — судова система та основні права — і 24 — правосуддя, свобода та безпека).

Щороку Комісія оприлюднює «Пакет з питань розширення», у якому аналізується ситуація в країнах-кандидатах та містяться індивідуальні доповіді по кожній країні. Рада і Парламент ознайомлюються з детальними оцінками

Комісії щодо досягнень та майбутніх пріоритетів реформ кожного кандидата. На основі цих оцінок Рада приймає рішення про подальші кроки в процесі переговорів.

Комісія та держави-члени також надають допомогу адміністраціям країн, що приєднуються до ЄС, забезпечуючи технічну підтримку у трьох ключових напрямах: гармонізація національного законодавства з правом ЄС, належне застосування законодавства ЄС та сприяння обміну кращими практиками.

Після того, як Рада ухвалить рішення про прийняття країни на підставі позитивного звіту Комісії, країна-кандидат і представники всіх існуючих держав-членів мають підписати та погодити договір про приєднання. Цей договір офіційно робить країну членом ЄС, містить детальні умови членства, встановлює механізми вступу, визначає можливі перехідні заходи та терміни, а також врегульовує фінансові положення і захисні механізми.

Після підписання договору країна-кандидат формально стає країною, що приєднується до ЄС. Це означає, що вона набуде повних прав членства з дати, визначеної в договорі, за умови його ратифікації.

До моменту набуття членства країна-кандидат має окремі права, наприклад, можливість коментувати ініціативи ЄС і, за певних умов, мати статус «активного спостерігача» в органах ЄС. Це дозволяє їй висловлювати думку, але без права голосу.

Історія Європейського Союзу наочно підтверджує, що ефективність європейської інтеграції значною мірою залежить від діяльності інституцій з реальними повноваженнями, від координації й послідовності в реалізації ключових політик ЄС, а також від спроможності держав-членів формувати й підтримувати спільні цінності та принципи. Успішність євроінтеграційної політики України, зокрема, буде визначатися тим, наскільки ефективно наша країна впроваджуватиме ці цінності, адаптуючи власні політичні, правові й соціальні механізми до стандартів і практик ЄС. Саме поєднання інституційної спроможності та ціннісної консолідації створює підґрунтя для сталого

розвитку єдиного європейського простору та забезпечує довгострокові перспективи співпраці.

1.3 Політика Згуртованості Європейського Союзу: цілі, інструменти та принципи реалізації

Доцільно розширити цю роботу додатковим дослідженням Політики згуртованості (Cohesion Policy) ЄС як головної інвестиційної та інтеграційної ініціативи Союзу, яка безпосередньо впливає на розвиток регіонів та місцевих громад. Політика згуртованості має на меті зменшення соціально-економічних і територіальних нерівностей, забезпечення збалансованого розвитку та посилення внутрішньої єдності ЄС. Саме в її рамках закладаються базові принципи багаторівневого врядування, партнерства, програмування та орієнтації на результати у використанні фінансів, що визначають логіку управління європейськими грантами на всіх рівнях. Усвідомлення сутності, інструментів і механізмів реалізації політики згуртованості є необхідною передумовою для вивчення управління європейськими грантами на рівні територіальних громад. Через цю політику ЄС не лише забезпечує фінансування, але й встановлює вимоги щодо стратегічного планування, прозорості, підзвітності та залучення місцевих стейкхолдерів. Для громад це означає перехід від розрізненого проєктного підходу до системного бачення розвитку, де грантові механізми інтегруються в довгострокові стратегії територіального зростання. У контексті євроінтеграції України та післявоєнної відбудови роль політики згуртованості істотно зростає. Вона визначає орієнтири для гармонізації національної й місцевої регіональної політики з європейськими практиками та створює рамки, в яких громади можуть ефективно залучати й управляти європейськими грантами. Тому звернення до політики згуртованості на початковому етапі дослідження закладає теоретичну й методологічну базу для подальшого аналізу спроможностей громад, інституційних механізмів і практик управління грантовими ресурсами ЄС.

Cohesion Policy Європейського Союзу посідає ключову роль серед інструментів регіонального розвитку і виступає головним механізмом довгострокових інвестицій, спрямованих на згладжування соціально-економічних та територіальних диспропорцій як між державами-членами, так і всередині них. Відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу (статті 174, 175 і 349 ДФЄС) [70], усі політики та заходи Союзу повинні сприяти економічній, соціальній і територіальній згуртованості. Досягнення стійкого територіального розвитку та скорочення нерівностей між людьми й територіями вимагає координації й спільних зусиль. Її реалізація орієнтована переважно на регіональний рівень управління, зокрема на адміністративно-територіальні одиниці класифікації NUTS II і NUTS III, які виступають базовими одиницями для планування та виконання програм підтримки. [55]

Головне завдання політики — подолання асиметрій розвитку шляхом створення умов для стійкого економічного зростання, підвищення зайнятості, зміцнення конкурентоспроможності регіональних економік, розвитку інфраструктури та підвищення якості життя населення. Інституційні й фінансові рамки Cohesion Policy формуються в середньостроковій перспективі, що відповідає семирічному бюджетному циклу ЄС, хоча фактичний період реалізації та виплат часто розтягується до десяти років. Зміст і пріоритети політики постійно корелюють із стратегічними цілями розвитку ЄС. [37]

Так, у межах багаторічних фінансових періодів 2000–2006 та 2007–2013 років Cohesion Policy була тісно пов’язана з реалізацією Лісабонської стратегії, спрямованої на прискорення економічного зростання, підвищення продуктивності та створення робочих місць. У програмному періоді 2021–2027 пріоритети Cohesion Policy [37,52] відповідали завданням стратегії European Union 2030 Territorial Agenda, «Territorial Agenda 2030 – A future for all places», яка орієнтувала на досягнення розумного, сталого та інклюзивного розвитку. Детальний опис цілей, пріоритетів і стратегій, закладених у «Territorial Agenda 2030 – A future for all places» (TA2030), наголошує на підтримці цифрової трансформації та переході до кліматично нейтральної економіки. У

програмному періоді 2021–2027 визначено п’ять ключових цілей політики, які замінили попередні одинадцять пріоритетів. Йдеться про створення більш інноваційної та конкурентоспроможної Європи, розвиток «зеленої» низьковуглецевої економіки з орієнтацією на кліматичну нейтральність, підвищення транспортної та цифрової пов’язаності територій, посилення соціальної згуртованості й інклюзії, а також зближення європейських політик із громадянами через підтримку сталого й комплексного розвитку різних типів територій. [60]

TA2030 підкреслює необхідність врахування місцевої специфіки, координації між рівнями влади та міжгалузевої співпраці. territorialagenda.eu+1 ESPON надає інструменти, які допомагають громадам оцінити їхню територіальну спроможність, зв’язність і потенціал, а також порівнятися з іншими європейськими територіями. espon.eu+1 Таким чином, територіальна громада може стати «точкою застосування» євроінтеграції: локальним актором, що реалізує конкретні проєкти, формує стратегію та демонструє здатність інтегруватися в європейську систему. Впровадження Cohesion Policy створює нову структуру розвитку місцевого самоврядування і спирається на ряд базових принципів, які визначають механізми розподілу й використання фінансових ресурсів. Одним із ключових є принцип концентрації, що охоплює кілька взаємопов’язаних аспектів. По-перше, концентрація ресурсів означає спрямування основної частини фінансування на підтримку відсталих регіонів з метою зменшення відриву між ними та більш розвинутими територіями. Зокрема, у періоді 2014–2020 близько 70 % коштів було спрямовано саме на такі регіони, тоді як у 2021–2027 менш розвинені регіони, що охоплюють приблизно 28 % населення ЄС, отримали близько 61 % загального бюджету Cohesion Policy. [37,52] Попередній розподіл фінансування відбувається за так званою «берлінською формулою», що базується на показниках ВВП на душу населення й дозволяє класифікувати регіони рівня NUTS II за ступенем розвитку. По-друге, концентрація зусиль означає фокус інвестицій на досягненні пріоритетних цілей ЄС, зокрема в сферах інновацій,

конкурентоспроможності та екологічної трансформації. По-третє, концентрація витрат реалізується через чіткі часові рамки використання коштів — виділені ресурси мають бути освоєні у встановлений період. У чинному програмному періоді діє правило N+3, яке зобов'язує держави-члени освоїти кошти протягом трьох років після їх виділення. [55] Важливим принципом Cohesion Policy є програмування, що передбачає фінансування не окремих проєктів, а комплексних багаторічних програм і стратегій розвитку, розроблених на національному або регіональному рівнях і узгоджених із загальноєвропейськими пріоритетами. Такий підхід підвищує стратегічну узгодженість інвестицій і ефективність використання ресурсів. Окреме місце посідає принцип партнерства, який передбачає залучення широкого кола зацікавлених сторін до процесів програмування та реалізації політики згуртуваності. До них належать інституції ЄС, органи центральної та місцевої влади, соціальні партнери та організації громадянського суспільства. Партнерський підхід охоплює всі етапи реалізації програм — від планування й управління до моніторингу та оцінювання результатів — і сприяє кращому врахуванню територіальних особливостей і реальних потреб місцевих громад. Впровадження Cohesion Policy проводиться переважно через систему Європейських структурних та інвестиційних фондів (ЄСІФ), які є основними фінансовими інструментами підтримки регіонального та територіального розвитку. Фінансування політики згуртованості здійснюється через структурні фонди, до яких належать: • Європейський фонд регіонального розвитку (The European Regional Development Fund, ERDF), що інвестує у розвиток міст і регіонів; • Фонд згуртованості (The Cohesion Fund, CF), що спрямовує кошти на проєкти з охорони навколишнього середовища і розвитку транспорту у менш заможних країнах ЄС; • Європейський соціальний фонд (The European Social Fund Plus, ESF+), який підтримує зайнятість та сприяє формуванню справедливого і соціально інклюзивного суспільства; • Фонд справедливого переходу (The Just Transition Fund, JTF), фінансування якого спрямоване на підтримку регіонів, що зазнають найбільших викликів у процесі переходу до

кліматичної нейтральності. Європейський фонд регіонального розвитку (The European Regional Development Fund, ERDF) спрямований на стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів і міст ЄС шляхом інвестицій у підприємництво, інновації, інфраструктуру та цифрову трансформацію. Фонд згуртованості (The Cohesion Fund, CF) орієнтований на підтримку економічно відсталих держав-членів і фінансує проєкти в сферах охорони довкілля та розвитку транспортної інфраструктури, що мають загальноєвропейське значення. Європейський соціальний фонд плюс (The European Social Fund Plus, ESF+) фокусується на питаннях зайнятості, соціальної інтеграції, розвитку людського капіталу та забезпеченні рівного доступу до можливостей на ринку праці. Водночас Фонд справедливого переходу (The Just Transition Fund, JTF) має на меті пом'якшити соціально-економічні наслідки переходу до кліматично нейтральної економіки в регіонах, які значною мірою залежать від вуглецевоємних галузей. [59]

Окрім наведених фондів, у структурі фінансових інструментів ЄС існують інші інструменти, формально регульовані іншими секторальними політиками, але функціонально спрямовані на регіональне зближення та територіальний розвиток. До таких відноситься, зокрема, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій, інтегрований з 2023 року в нормативну базу Спільної аграрної політики. Незважаючи на зміну правового статусу, цей фонд зберігає роль структурного інструмента й відіграє важливу роль у збалансованому розвитку сільських територій. Схожу функцію виконує Європейський фонд морського, рибного господарства та аквакультури, який у межах конкурсних процедур підтримує ініціативи для сталого й інклюзивного розвитку прибережних і рибальських регіонів. Фінансування з фондів ЄСІФ будується на принципі співфінансування, за яким частина витрат покривається національними ресурсами держав-членів. Рівень співфінансування варіюється залежно від соціально-економічного статусу регіону за класифікацією NUTS II. У програмному періоді 2021–2027 частка внеску ЄС у середньому становить 40–50 % для проєктів у більш розвинених

регіонах, 60–70 % — у перехідних регіонах і до 85 % — у менш розвинених територіях. Кошти ЄС надаються переважно у формі грантів з механізмом відшкодування витрат. Держави-члени можуть використовувати національне співфінансування для підтримки бенефіціарів не лише через гранти, а й через фінансові інструменти — позики, гарантії, інвестиції в акціонерний або квазіакціонерний капітал та комбіновані форми фінансування. Організаційна модель реалізації ЄСІФ є уніфікованою для всіх держав-членів і базується на принципі спільного управління. Ця модель передбачає чіткий розподіл повноважень між Європейською Комісією та національними органами, відповідальними за програмування, управління, контроль і моніторинг використання коштів. За кілька років до початку нового семирічного програмного періоду ЄК визначає загальні бюджетні параметри ЄС, орієнтовні обсяги фінансування для політики згуртованості загалом і для кожної держави-учасниці зокрема, а також приймає нормативні акти, які встановлюють правила використання фондів, зокрема Загальні положення про фінансування.

Таблиця 1.1

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМАМИ ТА ПРОЕКТАМИ В ЄВРОПЕЙСЬКАМУ СОЮЗІ НА 2021-2027 РОКИ		
759,5 млрд €	377,3 млрд €	
Спільне управління: 70 % програм ЄС. Система багаторівневого управління. Європейська комісія спільно з національними інституціями країн-членів ЄС (центральні, регіональні та місцеві органи влади, інші державні установи) несуть відповідальність за формування, реалізацію, моніторинг і оцінку програм.	Пряме управління: 20 % програм ЄС. Європейська Комісія безпосередньо адмініструє програми і проєкти через відповідні директорати DG (генеральні директорати) або представництва, виконавчі органи (EACEA, HaDEA, EISMEA, ERCEA, REA, FPI) з використання порталу SEDIA; COSME; UE4Health; Creative	Непряме управління: 10 % програм ЄС. Європейська Комісія делегує повноваження із адміністрування програм третім країнам, міжнародним організаціям: МФО (UN, WB, IMF, EIB, ECDC, EFSA, агенції розвитку країн-членів); гуманітарна допомога (EHRC); міжнародна підтримка • Interreg D

Програми (проєкти) реалізуються з ЄСІФ: ERDF, CF, ESF+, JTF, EMFAF, AMIF	Europe; Horizon Europe; Digital Europe	

Серед бенефіціарів проєктів політики згуртованості в Україні є місцеві громади.

Ось програми Cohesion Policy, що охоплюють Україну:

- U-LEAD: націлена на зміцнення децентралізації та розвиток місцевого самоврядування (Swianiewicz, 2010).
- EU4PAR: ініціатива, що фокусується на реформуванні державного управління.
- EU4PFM: проект, який посилює управління державними фінансами.
- EUACI: антикорупційна ініціатива, що сприяє прозорості й підзвітності (Kaufmann et al., 2010).
- EU4Digital: програма, що стимулює цифрову інтеграцію.
- EU4Environment та EU4Energy: спрямовані на екологічну стійкість і енергетичну безпеку. Ці ініціативи забезпечують підтримку не лише державним установам, а й органам місцевого самоврядування, громадським організаціям, академічним інститутам, університетам і бізнесу, що відповідає мультисекторному підходу до розвитку.

Програми транскордонної та транснаціональної співпраці в рамках ініціативи Interreg слідують принципам багаторівневого управління і сприяють кооперації між Україною та її сусідами. Серед програм для України виділяються транскордонні проекти: Польща–Україна; Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна; Румунія–Україна; а також транснаціональні проекти Чорноморської та Дунайської програм. Ці інструменти сприяють зміцненню соціоекономічних зв'язків і формуванню стійких макрорегіональних стратегій розвитку.

Особливе значення для підтримки українських громад і регіонів має програма LIFE, яка є одним із основних фінансових механізмів ЄС для

екологічних ініціатив і кліматичних заходів. Вона фінансує заходи з охорони природи, сприяє переходу до циркулярної економіки, адаптації до змін клімату та розвитку альтернативних джерел енергії. Приєднання України до цієї програми є унікальним випадком для країн поза межами ЄС і відкриває нові можливості для інтеграції в європейське екологічне середовище.

Підсумовуючи, слід відзначити, що реформування регіональної політики в ЄС базується на принципах субсидіарності, партнерства, прозорості, інклюзивності та сталого розвитку, які визначають сучасну політику згуртованості. Впровадження цих принципів підвищує ефективність прийняття рішень на місцевому рівні, сприяє збалансованому розвитку територій та зміцненню довіри громадян до органів влади. Важливою складовою цього процесу є підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та територіальних громад — їх здатності формувати й реалізовувати власні стратегії розвитку відповідно до регіональних потреб і європейських практик. У цьому контексті надзвичайно актуальним є ефективне використання фінансових, технічних та інституційних ресурсів ЄС, зокрема в межах програм розширення та міжнародного співробітництва (NDICI – Global Europe), європейської політики згуртованості, ініціативи «Європейський зелений курс», а також проєктів транскордонного й міжрегіонального співробітництва. Залучення цих ресурсів стало каталізатором сталого розвитку регіонів країн Європейського Союзу. [52]

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі магістерської роботи було проаналізовано теоретичні та методологічні основи європейської інтеграції України, враховуючи історичний розвиток інтеграційних концепцій на континенті та зміни в цінностях і принципах Європейського Союзу.

Аналіз підтвердив, що європейська інтеграція не є випадковим політичним явищем, а результатом тривалого історичного процесу

формування ідей об'єднання Європи — від ранніх федералістських і конфедеративних ініціатив до сучасної наднаціональної моделі співпраці між державами. Створення інтеграційної моделі сталося поступово під впливом післявоєнних трансформацій, економічної взаємозалежності країн та потреби забезпечення стабільності й безпеки на континенті.

Дослідження показало, що інституційна структура Європейського Союзу базується на поєднанні міжурядових і наднаціональних управлінських елементів, що забезпечує баланс між суверенітетом держав-членів і ефективністю спільної політики. Зміни у ціннісних орієнтирах ЄС свідчать про перехід від переважно економічної інтеграції до створення політичного союзу, заснованого на принципах демократії, верховенства права, поваги до прав людини, солідарності та субсидіарності.

Показано, що сучасна інтеграційна парадигма ЄС характеризується складністю та багаторівневістю, охоплюючи економічну, правову, соціальну, безпекову й гуманітарну сфери. Розширення повноважень інституцій ЄС супроводжувалося вдосконаленням механізмів прийняття рішень, посиленням ролі Європейського парламенту та розвитком спільної зовнішньої й безпекової політики.

У рамках європейської інтеграції України встановлено відповідність її стратегічного курсу основним цінностям і принципам ЄС.

Отже, перший розділ закладає концептуальні основи для подальшого дослідження практичних механізмів реалізації євроінтеграційної політики України та окреслює ціннісні орієнтири й інституційні принципи цього процесу наближення до Європейського Союзу. Він також формує теоретичний фундамент для аналізу управлінських аспектів європейської інтеграції на національному та регіональному рівнях.

РОЗДІЛ 2
ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1 Правові рамки еволюції євроінтеграційної політики України

Дипломатичні стосунки між Україною та Європейським Союзом були формально започатковані у грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, виконуючий обов'язки представника головуючої в ЄС держави, офіційно визнав незалежність України в листі. Україна послідовно проводить курс на зміцнення відносин із ЄС, що закріплено у Законі України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Закон визначає одним із базових принципів зовнішньої політики України, а саме: «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі». Цей принцип діє з 2010 року. [27,37]

Інтеграція України до ЄС є довгостроковим зобов'язанням, підтвердженим низкою ключових нормативних актів. Зокрема, Постанова Верховної Ради України з рекомендаціями за підсумками парламентських слухань щодо співробітництва між Україною та ЄС від 28 листопада 2002 року [22, 37] окреслює комплекс заходів для поглиблення економічної та політичної співпраці. В цілому Верховна Рада України послідовно підтримує євроінтеграційний курс, що зафіксовано в низці важливих документів, серед яких: зазначена Постанова від 28 листопада 2002 року, Заява Верховної Ради від 22 лютого 2007 року про підготовку до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС, Постанова про рекомендації парламентських слухань щодо стану та перспектив розвитку економічних відносин між Україною та ЄС та інші аналогічні рішення.

Правовою основою взаємин між Україною та ЄС служила Угода про Партнерство та Співробітництво (УПС), що набрала чинності 1 березня 1998

року й встановила рамки співпраці у широкому спектрі політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. УПС започаткувала регулярний двосторонній діалог на політичному й галузевому рівнях та запровадила спрощений торговельний режим на базі принципів ГАТТ/СОТ. Крім того, угода сприяла визначенню пріоритетів гармонізації українського законодавства зі стандартами Європейських Спільнот. [29]

Угода про партнерство і співробітництво виокремлювала сім пріоритетних напрямів співпраці між Україною та ЄС: енергетику, торгівлю та інвестиції, юстицію і внутрішні справи, наближення національного законодавства до актів ЄС, охорону довкілля, транспорт, транскордонну співпрацю, а також науково-технічне і космічне співробітництво. [29]

Угода про партнерство і співробітництво стала платформою для політичного діалогу між сторонами, який реалізується через щорічні зустрічі найвищого рівня — Саміт Україна-ЄС (за участю Президента України, Президента Європейської Ради та Голови Європейської Комісії), засідання Ради з питань співробітництва (за участю Прем'єр-міністра України, Високого представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки та Міністра закордонних справ держави, що головує в ЄС); роботу Комітету та галузевих підкомітетів з питань співробітництва; Комітету парламентського співробітництва; політичних діалогів на рівні міністрів, галузевих переговорів, регулярних консультацій та Парламентського комітету Україна-ЄС. Сторони щорічно здійснюють обміни високого та найвищого рівня. [29]

План дій «Україна-ЄС» був розроблений для посилення політичних відносин у контексті розширення ЄС у 2004 році та змін у правовому полі. План ухвалено Радою з питань співробітництва 21 лютого 2005 року. Він містив конкретні зобов'язання України щодо зміцнення демократичних інститутів, боротьби з корупцією, проведення структурних економічних реформ та поглиблення співпраці з ЄС у різних секторах. Протягом дії Плану дій досягнуто суттєвого прогресу у відносинах: серед досягнень — визнання України як країни з ринковою економікою для потреб антидемпінгового

законодавства ЄС, участь у зовнішньополітичних деклараціях та узгодженнях ЄС, підписання Угоди про спрощення оформлення віз та Угоди про реадмісію, розширення фінансування Європейським інвестиційним банком відповідно до Рамкової угоди, поглиблення секторального співробітництва, ініціювання переговорів щодо нової всеохоплюючої Угоди про асоціацію та початок переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. [20]

Після спливу 10-річного терміну дії Угоди про партнерство і співробітництво у березні 2008 року розпочались переговори про новий договір. Нова угода мала бути готова до 2008 року; до того часу дія Угоди про партнерство і співробітництво автоматично продовжувалася щороку. 9 вересня 2008 року на Паризькому саміті досягнуто політичної згоди укласти остаточну угоду у формі Угоди про асоціацію, яка базується на ідеях політичної асоціації та економічної інтеграції. На зустрічі лідерів у Києві 19 грудня 2011 року було оголошено про завершення переговорів, а остаточну версію підписано 30 березня 2012 року.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС мало відбутися на Вільнюському саміті. Однак 9 листопада відбулася таємна зустріч президентів Януковича і Путіна в Росії, деталі якої залишилися невідомими. Після цього українська влада змінила офіційну позицію, і 21 листопада 2013 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення призупинити підготовку до підписання угоди з ЄС, що спричинило масові протести по всій країні.

Політичну частину Угоди про асоціацію підписано 21 березня 2014 року в Брюсселі за участю прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка. Економічну частину угоди підписано 27 червня 2014 року; вона містить низку положень, необхідних для наближення до членства в ЄС. На цю подію Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу зауважив, що це є початком шляху України до ЄС. [34,36]

Угода про асоціацію була підписана у два етапи: 21 березня та 27 червня 2014 року. Вона замінила застарілі правові документи й стала основним інструментом для політичної та економічної інтеграції України з ЄС,

спрямованим на посилення політичних зв’язків, розширення економічного співробітництва та зміцнення спільних демократичних цінностей.

З 1 листопада 2014 року тимчасово почали застосовуватися окремі статті Угоди, що суттєво вплинуло на розвиток двосторонньої співпраці. Це посилило взаємодію у сфері прав людини, основних свобод, верховенства права, політичного діалогу та необхідних реформ, а також стимулювало співпрацю в економічній політиці, охороні навколишнього середовища та протидії змінам клімату, наданні фінансових послуг, державних закупівлях, розвитку сільського господарства та сільських територій, рибній і морській політиці, захисті прав споживачів та участі інститутів громадянського суспільства.

Для набрання чинності Угоді необхідна була ратифікація всіма державами-членами ЄС. Процес ратифікації пройшов у більшості столиць у короткі строки, за винятком Нідерландів, які затримали процедуру.

Затримка в Нідерландах була спричинена ініціативою проведення національного консультативного референдуму з цього питання, що активно підтримували євроскептичні політичні сили та деякі медіа. Референдум відбувся 6 квітня 2016 року, і його результати продемонстрували перевагу супротивників угоди: 61% виборців, що взяли участь, висловилися проти її ратифікації.

Уряд Нідерландів, реагуючи на підсумки референдуму та зважаючи на громадську думку, ініціював переговори на рівні ЄС, щоб знайти політичне рішення для завершення ратифікаційного процесу. На засіданні Європейської Ради 15 грудня 2016 року було ухвалено низку положень: • Угода про асоціацію не надає Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, а також не встановлює подібних зобов'язань у майбутньому; • Положення документа не містять положень, які б надавали громадянам України право проживати або працювати на території ЄС; • Угода не передбачає зобов'язань щодо надання колективних гарантій безпеки чи будь-якої військової допомоги;

• Угода не накладає на Союз чи його держави-члени фінансових зобов'язань щодо підтримки України. [29]

Прийняте рішення дало можливість уряду Нідерландів, під політичним тиском завершити процес ратифікації, формально врахувавши занепокоєння, висловлені під час референдуму, і відновити розгляд угоди в національному парламенті. 3 лютого 2017 року Нижня палата парламенту Нідерландів проголосувала за ратифікацію Угоди. Розгляд у Сенаті був відкладений до завершення парламентських виборів 15 березня 2017 року, за результатами яких євроскептичні сили, хоча й посилили своє представництво, не змогли заблокувати ратифікацію. 30 травня 2017 року Сенат Нідерландів завершив процес ратифікації. [34]

У зв’язку з цим Угода про асоціацію між Україною та ЄС офіційно набула чинності 1 вересня 2017 року.

Підписання нової Угоди означало перехід до нового рівня відносин — від партнерства та співробітництва до політичної асоціації й економічної інтеграції. Для України Угода про асоціацію стала не лише новим форматом діалогу з ЄС, а й важливим кроком на шляху до подальшого зближення і можливого вступу до Європейського Союзу.

Текст і зміст Угоди налічує понад 1000 сторінок; за своєю структурою вона включає сім частин, 43 розділи та три протоколи. [29]

У частині «Преамбула, загальні цілі та принципи» викладено підґрунтя, на якому будувалася Угода про асоціацію. Там відображено прагнення України до євроінтеграції як європейської держави, що поділяє європейські цінності й спільну історію, а також визначено цілі: створення асоціації, поступове зближення між Україною та ЄС на засадах спільних цінностей, поглиблення економічних і торговельних зв’язків через формування зони вільної торгівлі, розширення співпраці в галузі юстиції, свободи та безпеки. У цьому розділі закріплено основні принципи асоціації, серед яких — забезпечення прав людини та фундаментальних свобод, повага до верховенства права, дотримання принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушність

кордонів та державної незалежності. Преамбула також підкреслює, що подальші відносини між Україною та ЄС базуватимуться на принципах ринкової економіки, верховенства права та ефективного управління.

Частина «Політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері закордонних справ та політики безпеки» містить положення, спрямовані на стабільний розвиток політичного діалогу в різних сферах, зокрема на сприяння зближенню позицій України з політикою ЄС у зовнішній та безпековій сфері. Однією з ключових цілей цього розділу є упровадження політичної асоціації між Україною та ЄС. Інші цілі включають сприяння міжнародній стабільності та безпеці, посилення демократичних принципів, верховенства права та належного урядування, захист прав людини та основних свобод, зміцнення принципів незалежності, суверенітету й територіальної цілісності, а також співпрацю у сфері безпеки й оборони та захисті кордонів. Розділ також визначає формати та рівні політичного діалогу, передбачаючи проведення постійних самітів, зустрічей на міністерському й інших рівнях.

Серед ключових напрямків взаємодії — співробітництво задля підвищення регіональної стабільності; укріплення миру та міжнародного правосуддя, зокрема через імплементацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду до українського законодавства; планова конвергенція у зовнішній та безпековій політиці, включаючи спільні підходи у сфері безпеки та оборони, превентивні заходи протидії конфліктам, нерозповсюдження та роззброєння, контроль над озброєннями та боротьбу з тероризмом.

Аналіз частини «Юстиція, свобода і безпека» виявляє низку напрямів співпраці. Однією з головних задач є утвердження верховенства права та посилення відповідних інституцій, зокрема у правоохоронній сфері та в системі правосуддя: зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування незалежності й неупередженості. Важливе місце відведено також захисту персональних даних відповідно до кращих європейських і міжнародних стандартів.

З метою кращого управління міграційними потоками угода передбачає всебічний діалог з ключових питань міграції, зокрема протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми. Окремі положення у документі створюють належні умови для працівників, які легально працюють за кордоном. Значна увага приділена розширенню мобільності громадян та поглибленню візового діалогу, що має завершитися введенням безвізового режиму після виконання визначених критеріїв, передбачених планом дій щодо лібералізації візового режиму для України.

У цьому розділі також акцентовано співпрацю у протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, незаконному обігу наркотиків, організованій злочинності, тероризму, а також у розвитку взаємодії щодо надання правової допомоги у цивільних та кримінальних справах.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС є однією з центральних частин Угоди про асоціацію. Вона передбачає лібералізацію торговельних відносин як у товарах, так і в послугах, поступове відкриття руху капіталів і певну міру свободи праці. Особливістю цієї зони є комплексна програма гармонізації правових норм у сферах, пов’язаних з торгівлею, задля приведення їх у відповідність зі стандартами ЄС. Така наближеність законодавства зменшить торговельні бар’єри для українських експортерів на європейському ринку й навпаки, що має забезпечити поступову інтеграцію економіки України у внутрішній ринок ЄС. [29]

Розділ угоди, що стосується створення зони вільної торгівлі, охоплює торгівлю товарами, зокрема технічні бар’єри; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні правила; сприяння торгівлі та співпрацю в адміністративних питаннях митного регулювання; правила визначення країни походження товарів; торговельні аспекти енергетики; послуги; створення підприємств та залучення інвестицій; взаємне визнання професійних кваліфікацій; вільний рух капіталу і фінансових операцій; конкурентну політику, включно з антимонопольним регулюванням та державними субсидіями; захист прав інтелектуальної власності, зокрема географічних

зазначень; систему державних закупівель; врахування екологічних і соціальних стандартів у торгівлі; забезпечення прозорості торговельних процедур; а також механізми вирішення торговельних суперечок. [29]

У частині «Економічне та секторальне співробітництво» визначено умови, модальності та часові рамки гармонізації української нормативної бази з європейською; окреслено зобов'язання України щодо проведення інституційних реформ і переосмислення принципів співпраці з ЄС. Цей розділ складається з 28 глав, що охоплюють заходи у різних сферах: енергетиці (зокрема ядерній), транспорті, охороні навколишнього середовища, промисловій політиці та підприємництві, сільському господарстві, оподаткуванні, статистиці, фінансових послугах, туризмі, аудіовізуальній політиці, космічних дослідженнях, охороні здоров'я, науково-технічній співпраці, культурі та освіті. Реалізація положень цього розділу сприяла поглибленій імплементації норм щодо зони вільної торгівлі шляхом наближення законодавства та регуляторних механізмів України до норм ЄС, усунення торговельних бар'єрів та інтеграції української економіки до єдиного нормативного простору в багатьох секторах. [29]

У розділі «Фінансове співробітництво» викладено механізми та шляхи надання фінансової допомоги Україні з боку ЄС, зокрема для імплементації Угоди про асоціацію, визначено пріоритетні напрями такої допомоги та порядок моніторингу й оцінки ефективності виконання зобов'язань. Ця частина також передбачає посилення співпраці в боротьбі з корупцією, шахрайством та протиправною діяльністю шляхом поступової гармонізації українського законодавства з відповідними нормами ЄС. [29]

Статті 54, 55, 56 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачають впровадження нових форматів і рівнів взаємодії, які надалі зможуть охоплювати інші сфери після набрання угодою чинності. До таких заходів належить створення відповідних інституційних механізмів: Ради асоціації, Договору асоціації, Комітету асоціації і Парламентського комітету, що координуватимуть виконання положень угоди. У межах реалізації цілей угоди

також залучається широкий сектор громадянського суспільства для налагодження робочого діалогу з представниками державних інституцій — ініціатива, що отримала назву Платформи громадянського суспільства. [29]

2.2. Аналіз виконання Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в контексті еволюції євроінтеграційної політики України

Протягом 2015 року Україна продовжувала втілювати Порядок денний асоціації (ПДА) та положення Угоди про асоціацію з ЄС[29], демонструючи кроки вперед у ключових реформах і готуючись до застосування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з 1 січня 2016 року. Цей період відзначався інтенсивною законотворчою активністю, створенням нових інституцій та посиленням інституційної співпраці з ЄС. В організаційному плані продовжувала функціонувати створена у 2014 році Урядова служба з питань європейської інтеграції та відповідні посади заступників міністрів. Відбулося друге засідання Ради асоціації (грудень 2015 р.) та перше засідання Комітету асоціації (липень 2015 р.), а також друге засідання Парламентського комітету асоціації (листопад 2015 р.) У квітні 2015 р. запрацювала Платформа громадянського суспільства. Тривав механізм реалізації Плану заходів з імплементації Угоди на 2014–2017 роки, а також виконання схвалених планів імплементації нормативних актів ЄС, число яких зросло до 150, що охоплювали 219 актів ЄС. У межах пріоритетів Порядку денного асоціації було досягнуто таких результатів. У сфері конституційної реформи важливим стало попереднє затвердження Верховною Радою проектів змін до Конституції щодо децентралізації та правосуддя, підготовлених Конституційною комісією та отримавших позитивні висновки Венеціанської комісії і Конституційного Суду України. У частині виборчої реформи ухвалено новий Закон «Про місцеві вибори» та проведено місцеві вибори 25 жовтня 2015 року, які загалом

отримали позитивні оцінки міжнародних спостерігачів. Важливим кроком стало прийняття норм про державне фінансування політичних партій та підвищення прозорості їхнього фінансування відповідно до рекомендацій GRECO. Суттєвий прогрес відзначався у створенні законодавчої бази для реформи системи запобігання та боротьби з корупцією. Тривав процес становлення нових антикорупційних інституцій: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) розпочало діяльність та перші розслідування, було призначено керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Продовжувався процес формування Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Прийнято низку ключових законів, зокрема щодо забезпечення функціонування НАБУ та НАЗК, уточнення підслідності НАБУ, підвищення прозорості у питаннях власності, удосконалення інституту спеціальної конфіскації та арешту майна, а також створено Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Затверджено Державну програму реалізації Антикорупційної стратегії на 2015–2017 роки. [5-13] У сфері реформи системи правосуддя набули чинності раніше прийняті ключові закони «Про прокуратуру» та «Про забезпечення права на справедливий суд». Схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та пов’язаних інститутів на 2015–2020 роки та урядову Концепцію судової реформи. Верховна Рада попередньо погодила відповідні зміни до Конституції. У першому читанні ухвалено проекти законів про виконавче провадження та приватних виконавців. У сфері реформи державного управління прийнято новий Закон «Про державну службу», який вводить європейські принципи публічної служби, розмежування політичних і адміністративних посад та конкурсні відбори. У першому читанні схвалено проект Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування». Розроблено проєкт Стратегії реформування державного управління на 2015–2020 роки. [5-13]

У сфері реформування державних закупівель ухвалено новий Закон «Про публічні закупівлі», що передбачав перехід на електронні закупівлі та

наближення до директив ЄС. Продовжувався пілотний проєкт електронних закупівель ProZorro. Розроблено проєкт Стратегії реформування системи держзакупівель («дорожню карту»). Важливою подією стало схвалення Протоколу про приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі. У площині податкової реформи ключовим стало повномасштабне впровадження електронного адміністрування ПДВ з 1 липня 2015 року після тестового режиму. Внесено подальші зміни до Податкового кодексу, зокрема щодо ставок ЄСВ та ПДФО. У сфері зовнішнього аудиту прийнято нову редакцію Закону «Про Рахункову палату», що посилила її незалежність і повноваження відповідно до міжнародних стандартів. Серед інших важливих досягнень 2015 року: ухвалення законодавства щодо децентралізації, прийняття Закону «Про Національну поліцію» та запуск нової патрульної поліції в ряді міст, ухвалення Закону «Про Державне бюро розслідувань», затвердження Національної стратегії у сфері прав людини та Плану дій з її реалізації, прийняття законів щодо прозорості власності ЗМІ та реформування державних друкованих медіа. [5-13] У сфері юстиції, свободи та безпеки Єврокомісія оприлюднила фінальний звіт щодо виконання Україною Плану дій з лібералізації візового режиму, рекомендуючи надання безвізового режиму. Продовжувалося інтегроване управління кордонами та співпраця з ЄС у цій сфері. У 2016 році Україна продовжувала реалізовувати Угоду про асоціацію з ЄС, приділяючи увагу як політичним критеріям, так і підготовці та початку тимчасового застосування ПВЗВТ, яке стартувало 1 січня 2016 року. Рік характеризувався активним двостороннім діалогом, подальшим укріпленням інституційної спроможності та ухваленням ряду важливих законодавчих актів. Двосторонній діалог і інституційна взаємодія у 2016 році залишалися на високому рівні. Відбувся 18-й Саміт Україна–ЄС (листопад 2016 р.), третє засідання Ради асоціації (грудень 2016 р.) та друге засідання Комітету асоціації (липень 2016 р.), а також засідання низки кластерів Підкомітету з питань економіки та інших секторів співпраці і друге засідання Підкомітету з питань юстиції, свободи та безпеки. Продовжувалися зустрічі на високому політичному рівні, в тому числі

візити Прем'єр-міністра та Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції до Брюсселя. На засіданні Ради асоціації підписано угоди про фінансування реформи державної служби та програми прикордонного співробітництва. Платформа громадянського суспільства Україна–ЄС продовжувала працювати, забезпечуючи громадський моніторинг виконання Угоди. У політичному діалозі та проведенні реформ помітний прогрес досягнуто у судовій реформі. У червні 2016 року ухвалено Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та імплементаційний Закон «Про судоустрій і статус суддів». Ці акти спрямовані на деполітизацію судової влади, посилення професійних вимог до суддів, обмеження суддівського імунітету та створення триланкової судової системи, зокрема нового Верховного Суду, конкурс на посади до якого було оголошено. [5-13]

Також ухвалено Закон «Про Вищу раду правосуддя», як ключовий орган у питаннях суддівської кар'єри. Прийнято закони, що реформують систему виконавчого провадження та вводять інститут приватних виконавців. Тривав процес реформування правоохоронних органів. У 2016 році активно впроваджувався Закон «Про Національну поліцію»: проводилась переатестація кадрів, у 32 містах запрацювали нові підрозділи патрульної поліції, створено спецпідрозділ КОРД. Розпочато формування Державного бюро розслідувань (ДБР): створено орган та конкурсну комісію для відбору керівництва. Продовжувалася співпраця з Консультативною місією ЄС (EUAM). [5-13] У сфері децентралізації тривала робота зі створення спроможних територіальних громад — протягом року утворено 366 нових об'єднаних громад, які отримали додаткові фінансові ресурси та повноваження. ЄС підтримував цей процес через програму U-LEAD та секторальну бюджетну підтримку регіонального розвитку. У напрямі захисту прав людини розпочато реалізацію Національної стратегії у сфері прав людини та Плану дій до 2020 року. Продовжувалися роботи над законодавством щодо протидії домашньому насильству та ратифікації Стамбульської конвенції. Розпочалося створення

Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. У зовнішній політиці та політиці безпеки Україна продовжувала приєднуватися до заяв ЄС з міжнародних питань. Схвалено Стратегічний оборонний бюлетень, що визначає цілі оборонної реформи відповідно до євроатлантичних стандартів. Посилилася співпраця з Європейським оборонним агентством та участь у Бойовій тактичній групі держав Вишеградської четвірки. Конституційні зміни створили передумови для майбутньої ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. У сфері юстиції, свободи та безпеки ключовим результатом стало виконання Україною критеріїв Плану дій щодо лібералізації візового режиму, що підтверджено фінальним звітом Європейської Комісії у грудні 2015 року. У 2016 році ЄК подала законодавчу ініціативу щодо скасування віз для громадян України, а COREPER схвалив початок процедури прийняття цього рішення. Удосконалювалися законодавство та практика у боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму відповідно до рекомендацій FATF і Moneyval. Найбільші досягнення сталися у сфері боротьби з корупцією: НАБУ та САП повністю розпочали діяльність, відкрили сотні проваджень і передали перші справи до суду. НАЗК запустило систему електронного декларування активів посадовців; перший етап декларування завершився у жовтні 2016 року. Судова реформа заклала передумови для створення Вищого антикорупційного суду. [5-13] У 2016 році, в перший рік тимчасового застосування ПВЗВТ, відбулися помітні зрушення в торгівлі. ЄС утверджувався як основний торговельний партнер України (37,1% експорту, 43,7% імпорту). Український експорт до ЄС зріс на 3,7% (до $13,5 млрд), імпорт із ЄС збільшився на 11,8% (до $17,1 млрд). Важливим стало зростання експорту продукції з вищою доданою вартістю (машинобудування, легка та харчова промисловість) та вихід на ринок ЄС нових українських компаній, зокрема МСП. Активно використовувалися преференційні можливості: видано понад 50 тис. сертифікатів EUR.1, кількість уповноважених експортерів зросла до 113. Розпочато застосування тарифних квот на сільгосппродукцію. У 2017 році євроінтеграційний процес отримав

новий імпульс завдяки двом ключовим подіям: повному набуттю чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з 1 вересня 2017 року, після завершення ратифікації всіма сторонами, та введенню безвізового режиму з 11 червня 2017 року для короткострокових поїздок громадян України до країн ЄС. Ці події свідчили про помітний прогрес у виконанні Україною зобов'язань і підтвердили європейський вибір країни. Протягом року тривали інтенсивні двосторонні контакти та інституційна співпраця: проведено 19-й Саміт Україна–ЄС, третє засідання Ради асоціації, друге засідання Комітету асоціації та засідання підкомітетів і кластерів. У політичному діалозі і реформуванні зафіксовано суттєві зрушення. Тривав процес децентралізації: кількість об'єднаних територіальних громад (ОТГ) майже подвоїлася до 699, їхні власні доходи значно зросли завдяки фінансовій децентралізації. Прийнято закони, що врегулювали статус старост і спростили процедури добровільного приєднання до ОТГ. [5-13] Водночас завершення реформи вимагало змін до Конституції. У виборчій сфері важливим кроком стало ухвалення в першому читанні проєкту Виборчого кодексу, який пропонує перехід до пропорційної системи з відкритими списками для парламентських та окремих місцевих виборів. Розпочалася практична фаза реформи державного управління (РДУ) за підтримки фінансових ресурсів ЄС. У десяти пілотних міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади створено директоратські підрозділи, відповідальні за формування політики та стратегічне планування. Розпочалися відкриті конкурси на посади фахівців з реформ у ці директорати. У сфері національної безпеки та оборони за участю міжнародних експертів підготовлено проєкт Закону «Про національну безпеку України», спрямований на наближення сектора до стандартів ЄС і НАТО. Продовжувалася співпраця з Європейським оборонним агентством та участь у Бойовій тактичній групі ЄС. У питаннях юстиції, свободи, безпеки та прав людини головним досягненням стало введення безвізового режиму з ЄС, яким у перші шість місяців скористалися понад 355 тис. українців. Розпочався пост-візалібералізаційний моніторинг з боку ЄС; перший звіт Єврокомісії підтвердив загальне виконання

критеріїв, але вказав на потребу подальших зусиль у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Продовжувалася імплементація судової реформи: відкрив роботу новий Верховний Суд, сформований за результатами прозорого конкурсу. Прийнято комплексні зміни до процесуальних кодексів з метою підвищення ефективності судочинства та впровадження елементів «електронного суду». Запрацювали нові органи суддівського й прокурорського самоврядування (Вища рада правосуддя, Рада прокуроів, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокуроів), що стали кроком до деполітизації та незалежності судової й правоохоронної систем. Ухвалено закони щодо реформування виконання судових рішень, зокрема запроваджено інститут приватних виконавців. [5-13] У 2017 році у боротьбі з корупцією відбувалося становлення нових інституцій. НАБУ та САП продовжували розслідування й передавали справи до суду. НАЗК забезпечило роботу системи електронного декларування (подано понад 1,5 млн декларацій), хоча питання ефективності їх перевірки залишалося важливим. Розпочало роботу Агентство з виявлення, розшуку та управління активами (АРМА), яке здійснило перші дії з управління арештованим майном. Тривала робота над законопроєктами щодо створення Вищого антикорупційного суду та забезпечення доступу НАЗК до державних реєстрів. У 2017 році продовжувалась імплементація торговельної частини Угоди (ПВЗВТ). Торгівля товарами між Україною та ЄС демонструвала стійке зростання: експорт за 11 місяців збільшився на 30,4%, імпорт — на 22,8%. ЄС зміцнив позицію провідного торговельного партнера України (41,3% товарообігу). Спостерігалося поліпшення структури експорту — зростала частка продукції з високою доданою вартістю, зокрема машинобудування та харчової промисловості; з’явилось 362 нові товарні позиції в експорті до ЄС. У публічних закупівлях продовжувала успішно працювати система ProZorro, яка забезпечила значну економію держкоштів. Запущено портал громадського моніторингу DoZorro. Україна почала повноцінну участь в Угоді СОТ про державні закупівлі. Ухвалено Стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту») та розпочато пілот із створення централізованих

закупівельних організацій (ЦЗО). Значний прогрес відзначено в енергетиці. Ухвалено рамковий Закон «Про ринок електричної енергії», що закладає основи лібералізації згідно з Третім енергетичним пакетом ЄС. Підписано угоду про умови майбутнього об'єднання енергосистем України та Молдови з ENTSO-E. Ухвалено Енергетичну стратегію України до 2035 року. Прийнято закон про НКРЕКП, хоча формування її нового складу зіткнулося з затримками. [5-13]

Продовжувалася імплементація Закону «Про ринок природного газу». У сфері енергоефективності прийнято закони «Про Фонд енергоефективності», «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» та «Про енергетичну ефективність будівель», що створили підстави для масштабної термомодернізації та обліку ресурсів. Україна приєдналася до IRENA. У 2019 році євроінтеграція стала наскрізною задачею реформування держави з метою досягнення Копенгагенських критеріїв; оновлено План заходів з виконання Угоди про асоціацію, а система моніторингу «Пульс Угоди» стала публічною, підвищивши прозорість процесу. Посилено взаємодію між Урядом і Парламентом через спільну платформу та оновлену Урядово-Парламентську дорожню карту пріоритетних євроінтеграційних законопроєктів, що сприяло ухваленню понад 30 важливих законів. Загальний прогрес виконання Угоди за 2014–2019 роки сягнув 43%, тоді як виконання завдань, запланованих на 2019 рік, — 37%. Двосторонній діалог і інституційні рамки залишалися активними. У 2019 році відбулися 21-й Саміт Україна–ЄС у Києві (липень), 5-те засідання Комітету асоціації (листопад) та 4-те засідання Комітету асоціації в торговельному складі (КАТС) (листопад), а також 6-те засідання Ради асоціації на початку 2020 року (січень). На цих зустрічах обговорювали пріоритети поглибленої секторальної інтеграції (цифрова економіка, торгівля, митниця, енергетика, юстиція та внутрішні справи), питання відповідності ПВЗВТ реальному стану торгівлі та потенційного перегляду Угоди, прогрес у підготовці до Угоди АСАА (узгоджено попередню оціночну місію ЄС на 2020 рік) та співпрацю в межах Європейської зеленої угоди. У політичному діалозі,

національній безпеці та обороні важливими стали прийняття Закону про скасування депутатської недоторканності (№27-IX) та нового Виборчого кодексу України (№396-IX), що систематизував виборче законодавство і ввів елементи пропорційної системи з відкритими списками. Продовжувалася реформа держслужби, зокрема запровадження нових вимог до посад категорії "А" та впровадження в дослідну експлуатацію інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS). Функціонували інститути децентралізації та зростали місцеві бюджети. Розпочато ініціативу зі створення регіональних офісів євроінтеграції, першим з яких став офіс у Херсоні. У сфері юстиції, свободи, безпеки та прав людини відзначилися законодавчі і інституційні зрушення. Ключовою подією стало початок роботи Вищого антикорупційного суду (ВАКС) 5 вересня 2019 року. Прийнято закони, що надали НАБУ та ДБР право на автономне прослуховування (№187-IX), передбачили перезавантаження та встановили правовий статус і механізми захисту викривачів корупції (№198-IX). Продовжувалася реформа прокуратури: ухвалено закон (№113-IX) щодо першочергових заходів, який передбачав реорганізацію ГПУ в Офіс Генпрокурора (ОГП), що розпочав роботу 2 січня 2020 року, та проведення атестації прокурорів. Розроблено законопроєкти для ратифікації Римського статуту МКС.[5-13] У сфері виконання судових рішень продовжувала діяти система приватних виконавців (понад 200 осіб). Тривав процес реформування пенітенціарної системи, зокрема пілотний запуск Єдиного реєстру засуджених та взятих під варту. Реформа правоохоронних органів здійснювалася відповідно до Стратегії розвитку МВС до 2020 року у співпраці з EUAM; продовжувалося створення єдиної системи авіаційної безпеки та цивільного захисту МВС. У сфері інтегрованого управління кордонами набрала чинності нова Стратегія ІУК до 2025 року та затверджено План дій на 2020–2022 роки. Безвізовим режимом скористалися понад 3 млн громадян; Україна подала третій звіт у рамках механізму моніторингу. Продовжувалася робота щодо прав людини в рамках Національної стратегії до 2020 року та підготовка нового Плану дій до 2025

року. Розроблено та запропоновано до узгодження з ЄС Новий порядок денний у сфері юстиції, свободи та безпеки. У державних закупівлях ухвалено новий Закон «Про публічні закупівлі» (№114-IX), що продовжив гармонізацію з директивами ЄС 2014/24/EU та 2014/25/EU. Забезпечено технічну реалізацію закупівель за рамковими угодами в системі ProZorro. На шостому засіданні КАТС відзначено завершення Україною першої фази імплементації законодавства у сфері публічних закупівель та узгоджено подальші кроки. У 2021 році Україна продовжувала системну імплементацію Угоди, демонструючи прогрес у ключових секторах реформ, незважаючи на виклики пандемії COVID-19 та зростання напруженості на кордонах. Рік відзначався інтенсивним діалогом, важливими законодавчими здобутками та підготовкою до подальшої секторальної інтеграції з ЄС. Загальний прогрес виконання Угоди за період 2014–2024 років досяг 63%, збільшившись на 9% порівняно з 2020 роком. Виконання завдань, запланованих на 2021 рік, становило 42%. Двосторонній діалог та інституційна взаємодія у 2021 році залишалися активними. Відбувся 23-й Саміт Україна–ЄС (12 жовтня 2021 р.), який підбив підсумки досягнень і окреслив нові завдання, зокрема початок діалогу щодо оновлення митних тарифів у рамках ПВЗВТ та продовження підготовки до Угоди АСАА («промислового безвізу»). Важливим результатом Саміту стало підписання Угоди про Спільний авіаційний простір , а також угод про участь України у програмах ЄС «Горизонт Європа» та «Креативна Європа» (2021–2027). Узгоджено оновлення Додатку XVII до Угоди (телекомунікації, поштові та морські послуги) і запропоновано започаткувати стратегічний енергетичний діалог високого рівня. Проведено сьоме засідання Ради асоціації (11 лютого 2021 р.), засідання Комітету асоціації та Комітету асоціації у торговельному складі (листопад 2021 р.) та засідання галузевих підкомітетів. У рамках Східного партнерства відбувся Шостий саміт (грудень 2021 р.), де визнано ініціативу Асоційованого Тріо (Україна, Грузія, Молдова) і представлено Економічний та інвестиційний план ЄС для регіону. У політичному діалозі, національній безпеці та обороні Україна посилила координацію позицій з ЄС

у зовнішній і безпековій політиці, приєднавшись до 93,27% відповідних заяв ЄС. ЄС підтвердив підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема через діяльність Кримської платформи, і продовжив санкції проти РФ, розширивши персональні списки. Визначалися пріоритети співпраці з Європейським оборонним агентством. У секторі юстиції, свободи, безпеки та прав людини ключовими стали реформи судової системи та розвиток органів правопорядку. У серпні 2021 року набрали чинності закони щодо реформи органів суддівського врядування (відновлення роботи ВККС через Конкурсну комісію з міжнародними експертами та реформування ВРП через Етичну раду з міжнародною участю).[5-13] Нові органи розпочали роботу. Президент затвердив Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки. Ухвалено закон про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування (е-Кримінальне провадження). Розпочато впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), зокрема модулів «Електронний кабінет», «Електронний суд» та відеоконференцій. Прийнято Закон «Про адміністративну процедуру». Також ухвалено закон, що визначив статус НАБУ як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Затверджено План заходів боротьби з впливом олігархів. Продовжувався розвиток безоплатної правової допомоги. Удосконалено порядок автоматизованого арешту коштів боржників. У сфері прав людини затверджено Національну стратегію і План дій на 2021–2023 рр. Прийнято Закон «Про корінні народи України». Затверджено Стратегію деокупації та реінтеграції Криму та План заходів щодо її реалізації, а також Стратегію інтеграції ВПО до 2024 року. У державних закупівлях виконано I та II етапи Стратегії реформування системи публічних закупівель. Розроблено проєкт закону для імплементації III етапу, що містить вимоги директив ЄС 2014/24 та 2014/25 . Тривали консультації з ЄС щодо відкриття європейського ринку держзакупівель для українських компаній. У сфері інтелектуальної власності Уряд подав до ВРУ проєкти законів «Про авторське право і суміжні права»

(№5552-4) та про відповідальність за їх порушення (№5643). Забезпечено функціонування Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) та продовжено реєстрацію організацій колективного управління (зареєстровано 19 ОКУ). Внесено до ВРУ проєкт Закону щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності (№6464). У гуманітарній сфері підписано угоди про участь у програмах «Горизонт Європа» та «Креативна Європа» (2021–2027). Аналіз Звіту про виконання Угоди за 2022 рік свідчить, що цей період став безпрецедентним викликом для імплементації Угоди через повномасштабну збройну агресію РФ, що розпочалася 24 лютого 2022 року. [5-13] Незважаючи на трагічні обставини війни, складну економічну ситуацію та постійні удари по цивільній інфраструктурі, Україна не лише не припинила євроінтеграційні реформи, а й пришвидшила рух до ЄС. Ключовою подією стало подання заявки на членство в ЄС 28 лютого 2022 року та отримання 23 червня 2022 року статусу кандидата. Рішення Європейської Ради формально започаткувало процес набуття членства та визначило сім рекомендацій Єврокомісії, виконання яких необхідне для подальших кроків. У 2022 році загальний прогрес виконання зобов'язань за Угодою зріс на 9% порівняно з попереднім роком — до 72%. Виконання завдань, запланованих на 2022 рік, становило 39%. Найбільш відчутний прогрес у 2022 році спостерігався у сферах інтелектуальної власності (+33%), енергетики (+17%), охорони довкілля (+16%), управління державними фінансами (+16%) та статистики (+12%). У контексті отримання статусу кандидата та виконання семи рекомендацій ЄК у 2022 році зроблено низку важливих кроків. У частині реформи Конституційного Суду в грудні 2022 року ухвалено Закон № 2846-IX щодо вдосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді КСУ, який передбачає створення Дорадчої групи експертів за участю міжнародних фахівців. У сфері судової реформи зосереджено зусилля на реформуванні Вищої ради правосуддя (ВРП) та відновленні роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Етична рада за участю міжнародних експертів провела оцінку кандидатів до ВРП, що дозволило обрати 17 з 21 члена та відновити її

повноваження. Конкурсна комісія провела інтерв'ю з кандидатами до ВККС. У напрямку боротьби з корупцією в липні 2022 року призначено керівника САП; завершено конкурс та у березні 2023 року Уряд призначив нового Директора НАБУ. Набув чинності Закон про засади Державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки, а на початку березня 2023 року Уряд затвердив відповідну Державну антикорупційну програму. Для посилення боротьби з відмиванням грошей ухвалено Закон № 2736-IX, що адаптує законодавство до стандартів FATF та вимог Директиви ЄС 2018/843, вдосконалює нагляд за суб'єктами первинного фінмоніторингу (СПФМ) та розширює їх перелік. Також Закон № 2571-IX удосконалив процедуру верифікації кінцевих бенефіціарних власників. У сфері реформи правоохоронного сектору створено міжвідомчу робочу групу (листопад 2022 р.), яка підготувала проєкт Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку (січень 2023 р.). Двосторонній діалог Україна–ЄС у 2022 році був надзвичайно інтенсивним, незважаючи на війну. Проведено численні контакти на найвищому рівні, зокрема 8-ме засідання Ради асоціації (5 вересня 2022 р.), де підтверджено європейське майбутнє України, позитивно оцінено прогрес реформ і погоджено кроки щодо інтеграції у Внутрішній ринок ЄС. На полях Ради асоціації підписано угоди про участь України у програмах ЄС «Цифрова Європа», «Митниця» та «Fiscalis», а також угоди про надання бюджетної підтримки. Історичним став візит Колегії Єврокомісії до Києва (2 лютого 2023 р.), під час якого ЄК передала Аналітичний звіт щодо відповідності українського законодавства acquis ЄС та підписано угоду про участь України у програмі «Єдиний ринок» і Меморандум про стратегічне партнерство у сфері відновлюваних газів. 24-й Саміт Україна–ЄС (3 лютого 2023 р.) у Києві відбувся вперше за участі України у статусі кандидата; ЄС оцінив зусилля України щодо виконання 7 рекомендацій і підтвердив готовність підтримувати подальший рух до початку переговорів. Схвалено оновлений План пріоритетних дій щодо ПВЗВТ на 2023–2024 рр., підтверджено підтримку Формули миру Президента Зеленського та створення

Міжнародного центру з розслідування злочину агресії. Допомога ЄС у 2022 році набула критичного значення для макрофінансової стабільності та стійкості України під час війни. [5-13] Оперативно запроваджено три програми макрофінансової допомоги (МФД) на загальну суму 7,2 млрд євро, які були повністю надані Україні. На початку 2023 року підписано Меморандум і Кредитну угоду щодо МФД+ на 2023 рік обсягом до 18 млрд євро. Також підписано угоди про фінансування на суму 1,038 млрд євро на підтримку відновлення держави, стійкості, продовольчої безпеки, реформи держуправління, продовження програм U-LEAD та EE4U та перенаправлення коштів існуючих програм на нагальні потреби. Україна приєдналася до низки програм ЄС (EU4Health, LIFE, Митниця, Fiscalis, Цифрова Європа) зі звільненням від внесків за 2022 рік. Посилилася співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, зокрема ЄБРР (кредити для Нафтогазу та Укренерго) та KfW (модернізація підстанцій Укренерго).[32] У політичному діалозі, національній безпеці та обороні зберігалася висока динаміка співпраці. Рівень конвергенції у зовнішній і безпековій політиці досяг 95%. ЄС ввів 10 пакетів санкцій проти РФ і Білорусі. Розпочала роботу Місія ЄС з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), а в межах Європейського фонду миру (EPF) схвалено 7 пакетів допомоги на загальну суму 3,6 млрд євро для потреб ЗСУ. Тривала робота над новою редакцією закону про держекспортконтроль та реформою СБУ (проєкти №3196-д і №7684-д). У реформі державного управління прийнято в першому читанні проєкт №6504 про службу в органах місцевого самоврядування. У секторах юстиції, свободи, безпеки та прав людини ключовим стало ухвалення Закону про ратифікацію Стамбульської конвенції (№2319-IX). Продовжувалась робота над антидискримінаційним законодавством (проєкти №0931 і №5488). Ратифіковано низку Гаазьких конвенцій та протоколів у сфері правової співпраці (№№2339-IX, 2627-IX, 2342-IX, 2357-IX, 2802-IX). Ухвалено закони щодо співпраці з МКС (№№2236-IX, 2598-IX) та схвалено урядовий проєкт Угоди про створення офісу МКС в Україні. Прийнято Антикорупційну стратегію до 2025 року (Закон №2322-IX);

тривала робота правоохоронних органів з нейтралізації ОЗУ [15], посилено співпрацю з Євроюстом. У сфері охорони довкілля ратифіковано Мінаматську конвенцію про ртуть (Закон №2631-IX) та Кігалійську поправку до Монреальського протоколу (Закон №2262-IX). Прийнято Закон «Про систему громадського здоров'я» (№2573-IX), що гармонізує законодавство з Регламентом ЄС щодо транскордонних загроз здоров'ю. Затверджено порядок державного моніторингу вод. Прийнято Закон «Про управління відходами» (№2320-IX). У транспортному секторі підписано Угоду про лібералізацію автомобільних перевезень вантажів з ЄС («транспортний безвіз») . У грудні 2022 року розпочато тимчасове застосування Угоди про Спільний авіаційний простір .. У фінансовому секторі ухвалено Закони «Про кредитні спілки» (№2493-IX) та «Про страхування» (№1909-IX). [5-13] Продовжувалася робота НБУ над імплементацією стандартів Базель III. Аналіз Звіту про виконання Угоди за 2023 рік свідчить, що цей період став визначальним для європейської інтеграції України, попри триваючу повномасштабну агресію рф.

Ключовою подією стало рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про початок переговорів про вступ України до ЄС . Це рішення базувалося на позитивній оцінці Єврокомісії в звіті Пакету розширення ЄС від 8 листопада 2023 року, яка відзначила значний прогрес у виконанні семи рекомендацій і рекомендувала розпочати переговори. Загальний прогрес виконання Угоди станом на кінець 2023 року досяг 77%, збільшившись на 5% порівняно з 2022 роком . Виконання завдань, запланованих на 2023 рік, становило 27%, що частково зумовлено необхідністю тривалого та комплексного опрацювання законодавчих актів, пов'язаних із кандидатським статусом. У межах виконання семи рекомендацій ЄК досягнуто значного прогресу, що стало підставою для позитивного висновку ЄК і рішення Європейської Ради.[32] У реформі Конституційного Суду ухвалено Закон №3277-IX, який вдосконалив процедуру відбору суддів КСУ відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії . У судовій реформі обрано 16 з 21 члена ВРП, що дозволило відновити її повноваження, та призначено 16 членів ВККС, яка розпочала роботу й

провела кваліфікаційне оцінювання суддів. У боротьбі з корупцією призначено нового Директора НАБУ, ухвалено Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки , відновлено функцію НАЗК щодо перевірки декларацій (Закон №3384-IX) і кримінальну відповідальність за недостовірне декларування (Закон №3419-IX), а також посилено спроможність САП (Закон №3420-IX) . У напрямку протидії відмиванню коштів прийнято Закон №3419-IX, що посилив повноваження СПФМ щодо політично значущих осіб (PEPs), позитивно оцінений Moneyval. У реформі правоохоронних органів затверджено Комплексний стратегічний план реформування до 2027 року. У процесі впровадження антиолігархічного законодавства продовжено роботу з урахуванням висновків Венеціанської комісії , зокрема ухвалено закон щодо вдосконалення корпоративного управління в держпідприємствах (№3201-IX). У сфері медіа набув чинності Закон «Про медіа», а також внесено зміни до законодавства щодо національних меншин (№3448-IX та №3504-IX) відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії й ЄК. Двосторонній діалог Україна–ЄС у 2023 році залишався надзвичайно інтенсивним та продуктивним. Відбувся 24-й Саміт Україна–ЄС (3 лютого 2023 р.) та 9-те засідання Ради асоціації (20 грудня 2023 р.), де підтверджено європейську перспективу України та обговорено подальші кроки на шляху до членства. Також відбувалися засідання Комітету асоціації в торговельному складі, секторальних підкомітетів та тематичних діалогів, що сприяло поглибленню співпраці у конкретних галузях. Україна брала активну участь у Європейському політичному співтоваристві.

Важливим кроком стало розроблення Плану для Ukraine Facility — програми фінансової підтримки ЄС на 2024–2027 роки. Допомога ЄС залишалася ключовою для стійкості України. У 2023 році виплачено 18 млрд євро в рамках МФД+. Розпочато новий інструмент — Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро на 2024–2027 роки. Україна продовжувала участь у численних програмах ЄС (Horizon Europe, Creative Europe, Single Market, Customs, Fiscalis, LIFE, EU4Health, Digital Europe, Механізм цивільного захисту, EaSI), що

сприяло інтеграції в європейські простори. Продовжувалася військова допомога в рамках Європейського фонду миру (сукупно 5,6 млрд євро) і робота Місії ЄС з військової допомоги (EUMAM). У політичному діалозі, національній безпеці та обороні зберігалася висока координація зовнішніх позицій (97% приєднання до заяв ЄС). [52]

ЄС ввів 19-й і 20-й пакети санкцій проти рф. Україна ратифікувала Люблянсько-Гаазьку конвенцію про співпрацю в розслідуванні міжнародних злочинів (Закон №3208-IX). Затверджено Концепцію державної системи захисту критичної інфраструктури. Продовжувалась реформа державного управління, зокрема внесено зміни до Закону «Про державну службу» щодо вдосконалення порядку проходження служби (№3419-IX). Продовжувалося формування спроможних ОТГ у рамках децентралізації. У секторі юстиції, свободи, безпеки та прав людини ключовим стало обрання 16 членів ВРП та призначення 16 членів ВККС, що відновило роботу ключових органів суддівського врядування і дозволило почати оцінювання суддів . Прийнято норми щодо посилення відповідальності за військові злочини (№3233-IX). Ратифіковано низку міжнародних договорів у сфері правової співпраці . Продовжувалась боротьба з організованою злочинністю. Затверджено Державну програму протидії торгівлі людьми до 2025 року. Україна приєдналася до Глобальної коаліції протидії синтетичним наркотикам . Триває реалізація Стратегії інтегрованого управління кордонами. Набув чинності Закон «Про колективні угоди та договори» (№2736-IX), що імплементує Директиву ЄС 98/59/ЄС щодо колективних звільнень. Прийнято Закон про захист персональних даних в електронних комунікаціях (№3014-IX). У торгівлі ЄС продовжив тимчасові заходи з лібералізації торгівлі для України до 5 червня 2024 року. Розпочато процес скринінгу — аналітичної оцінки відповідності українського законодавства acquis ЄС, що є першим етапом підготовки до переговорів про вступ. Зберігалася висока задіяність тарифних квот (використано 33 з 36). У сфері технічних бар’єрів у торгівлі завершено другий етап попередньої оціночної місії щодо готовності України до Угоди

АСАА; очікується фінальний звіт та перехід до офіційних переговорів . Прийнято 6 нових секторальних технічних регламентів. Прийнято 1565 національних стандартів, гармонізованих з європейськими. У галузі СФЗ ухвалено Закон щодо державного регулювання ГМО (№3284-IX) та зміни до законодавства про здоров'я тварин (№3348-IX). Продовжується робота над законопроєктами про захист рослин (№5566) і географічні зазначення (№6480). Проведено успішні аудити ЄК щодо системи контролю експорту продукції тваринного походження. В енергетиці Україна продемонструвала стійкість у синхронізації з ENTSO-E; НЕК «Укренерго» подало заявку на повноправне членство . Ухвалено Закон «Про внесення змін до деяких законів щодо запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках» (№3220-IX), що імплементує Регламент REMIT. Прийнято закон щодо спрощення виділення земель для об'єктів передачі електроенергії (№3258-IX) та Закон «Про мінімальні запаси нафти та нафтопродуктів» (№3141-IX) [5-13]. Затверджено Держпрограму справедливої трансформації вугільних регіонів до 2030 року. У сфері енергоефективності прийнято закони щодо високопродуктивної когенерації (№3281-IX) та спрощення встановлення зарядних станцій (№3435-IX) . Затверджено Національний план дій з енергоефективності до 2030 року. Аналіз звітів про виконання Угоди за період з вересня 2014 по грудень 2023 року дозволяє відстежити динаміку та ключові трансформації процесу євроінтеграції України.

Період, що почався в умовах постреволюційних змін і зовнішньої агресії, завершився історичним рішенням про відкриття переговорів про вступ до ЄС, демонструючи стійкість і послідовність євроінтеграційного курсу країни навіть за умов повномасштабної війни. Початковий етап (вересень 2014 — 2016 рр.) характеризувався закладанням інституційних і правових основ для імплементації Угоди. Після Революції Гідності та підписання політичної, а згодом і економічної частин Угоди створено механізм координації євроінтеграції, зокрема Урядовий офіс і посади профільних заступників міністрів. Основна увага приділялася фундаментальним реформам для

зміцнення демократичних інститутів і верховенства права. Розпочато масштабну антикорупційну реформу: ухвалено законодавство та створено незалежні інституції — НАБУ, САП і НАЗК. Розпочато реформу правосуддя шляхом ухвалення законів «Про забезпечення права на справедливий суд» та нової редакції Закону «Про прокуратуру». Розпочато реформу державного управління (ухвалення Стратегії реформування держслужби та відповідного закону у 2015 р.) і децентралізацію (зміни до Бюджетного і Податкового кодексів, закони про засади держрегіональної політики та добровільне об'єднання громад). Активно вівся діалог щодо лібералізації візового режиму . Важливим етапом стала підготовка і початок тимчасового застосування ПВЗВТ з 1 січня 2016 року, що відкрив нові можливості для економічної інтеграції. У 2016 році зафіксовано перші результати у функціонуванні антикорупційних органів, запущено електронне декларування активів посадовців . та систему електронних публічних закупівель ProZorro. Ухвалено зміни до Конституції в частині правосуддя для деполітизації та підвищення незалежності судової влади. Наступний етап (2017 — 2019 рр.) відзначився поглибленням імплементації Угоди та важливими віхами євроінтеграції. У 2017 році Угода набрала повної чинності, а громадяни України отримали право на безвізові короткострокові поїздки до країн ЄС. Фокус реформ змістився на складніші секторні перетворення: запущено реформу системи охорони здоров'я, зокрема її фінансової складової, масштабну реформу освіти (ухвалення Закону «Про освіту»). Активно проводилась лібералізація енергетичного ринку: ухвалено Закон «Про ринок електричної енергії» та завершено анбандлінг НАК «Нафтогаз» зі створенням незалежного Оператора ГТС у 2019 році. У 2018 році євро та євроатлантичний курс закріплено на конституційному рівні (попереднє схвалення змін). Ухвалено рамковий Закон «Про національну безпеку України», Кодекс про банкрутство, законодавство про Вищий антикорупційний суд (ВАКС), який розпочав роботу у 2019 році . Тривала адаптація ПВЗВТ-законодавства: ухвалено норми про митний безвіз (приєднання до Конвенції про спільний транзит і впровадження NCTS,

створення інституту АЕО). Значно зросли обсяги двосторонньої торгівлі . Посилилася робота з усунення технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ) та наближення санітарного й фітосанітарного (СФЗ) законодавства до норм ЄС — це стало передумовою для переговорів щодо Угоди АСАА. Третій етап (2021 — 2023 рр.; звіт за 2020 рік відсутній) проходив у умовах пандемії COVID-19 та подальшої повномасштабної агресії РФ, що суттєво змінило контекст євроінтеграції. Незважаючи на виклики, спостерігалася інтенсифікація секторальної інтеграції. У 2021 році підписано Угоду про Спільний авіаційний простір («відкрите небо»), досягнуто прогресу у підготовці до Угоди АСАА (завершено перший етап попередньої оціночної місії ЄС), ухвалено ключові закони у сферах ветеринарії, енергоефективності та державного контролю харчових продуктів. Перезапущено реформу органів суддівського врядування через ухвалення законів щодо відновлення роботи ВККС і реформування ВРП за участю міжнародних експертів. Розпочато національне застосування системи NCTS та програми АЕО . Повномасштабне вторгнення РФ у лютому 2022 року не зупинило євроінтеграційний курс, а радше прискорило його . У відповідь на заявку України 28 лютого 2022 року, 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата. Цей статус супроводжувався сімома рекомендаціями ЄК, виконання яких стало пріоритетом євроінтеграційної політики. Попри війну, 2022 року досягнуто важливих результатів: здійснено екстрену синхронізацію енергосистеми з ENTSO-E, підписано Угоду про лібералізацію автомобільних перевезень («транспортний безвіз»), розпочато міжнародне застосування NCTS («митний безвіз»), ухвалено законодавство про медіа, національні меншини та ратифіковано Стамбульську конвенцію. ЄС надав Україні безпрецедентну фінансову, гуманітарну та військову підтримку. 2023 рік пройшов під знаком виконання семи рекомендацій ЄК. Досягнуто істотного прогресу: удосконалено процедуру відбору суддів КСУ, відновлено роботу ВРП та ВККС, призначено директора НАБУ, ухвалено Державну антикорупційну програму, відновлено електронне декларування та повноваження НАЗК (Закон №3384-

IX) і кримінальну відповідальність за недостовірне декларування (Закон №3419-IX), посилено спроможність САП (Закон №3420-IX). Окрім виконання рекомендацій, тривала імплементація Угоди: загальний прогрес досяг 77%, ухвалено важливі закони у сферах управління відходами, авторського права, внутрішнього водного транспорту, ринку капіталів, імплементовано Регламент REMIT в енергетиці. Розпочато процес скринінгу — офіційної оцінки відповідності українського права acquis ЄС.

Виконання Угоди про Асоціацію стало передумовою майбутнього євроінтеграційного шляху на членство України в Європейському Союзі. Це дозволило пройти скринінг українського законодавства на предмет відповідності та за два роки після подачі заявки на членство в ЄС Україні вдалось досягти історичного результату – отримати рішення ЄС про відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу.

2.3. Аналіз основних перешкод на шляху України до вступу в ЄС

Проведений аналіз реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за період вересень 2014 – грудень 2023 років дозволяє стверджувати, що цей часовий відрізок став вирішальним для європейської інтеграції України, відзначившись істотним прогресом, що завершився набуттям статусу кандидата та початком переговорів про вступ до ЄС. Водночас звітні матеріали вказують на низку як системних, так і ситуативних перешкод, що супроводжували імплементацію Угоди та просування до повноправного членства, формуючи складне поле для проведення реформ. Найпотужнішою й постійною перешкодою залишалася зовнішня агресія Російської Федерації. Починаючи з анексії Криму та окупації частини Донбасу у 2014 році та ескалації до повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, російська агресія створювала безпрецедентні виклики безпеці. Воєнні дії спричинили значні людські втрати, мільйони внутрішньо переміщених осіб та біженців, що поклало величезне навантаження на соціальну інфраструктуру й державні

фінанси. Постійні обстріли, у тому числі цивільної та критичної інфраструктури, з особливою інтенсивністю у енергетичному секторі в 2022–2026 роках, становили пряму загрозу життю громадян та стабільності та енергетичній безпеці країни. Забезпечення функціонування держави в умовах війни та протидія гібридним загрозам, зокрема інформаційним атакам і дезінформації, вимагали значних людських і фінансових ресурсів. Війна також спричинила глибоку економічну кризу: руйнування промислових потужностей, втрату частини ВВП, порушення логістики (зокрема блокаду портів Чорного моря), що зумовило необхідність прокладання альтернативних «Шляхів солідарності». Це значно звузило можливості бюджету для фінансування реформ і модернізації. Крім того, оборонні потреби вимагали перенаправлення бюджетних та адміністративних ресурсів і оперативної адаптації законодавства до умов воєнного стану, що могло уповільнювати заплановані євроінтеграційні перетворення. Окрім російської агресії, зовнішній контекст ускладнювали глобальні економічні кризи та пандемія COVID-19, які створювали додаткову економічну нестабільність і викликали потребу у значній зовнішній фінансовій підтримці, передусім від ЄС у вигляді макрофінансової допомоги. На внутрішньому фронті ключові перешкоди були пов’язані з політичними та законодавчими процесами. Звіти різних років фіксують затримки у прийнятті необхідних євроінтеграційних законодавчих актів Верховною Радою України. Низька швидкість парламентської роботи, потреба у досягненні політичного консенсусу щодо складних реформ (наприклад, судової та антикорупційної), а також вплив виборчих циклів і зміни урядів періодично гальмували законодавчий процес. Незважаючи на існування спеціальних координаційних механізмів, таких як «Урядово-Парламентська дорожня карта», темпи ухвалення норм не завжди відповідали потребам імплементації Угоди. Як приклади відзначаються затримки з проектами у сферах транспорту, екології та прийняттям нового Митного кодексу. Реформи, що зачіпали усталені інтереси, стикалися з опором, що ускладнювало їх просування і виконання (зокрема в боротьбі з корупцією,

контролі державної допомоги, реформуванні державних підприємств). Періодичні «перезапуски» реформ, як-от у НАЗК чи органах суддівського врядування, свідчать про труднощі у досягненні стабільного політичного консенсусу. Ще однією системною перепоною була обмежена інституційна спроможність державних органів. Хоча створювалися координаційні структури, звіти фіксують нерівномірний прогрес у впровадженні Угоди різними міністерствами та відомствами, що вказує на брак адміністративних можливостей, кадрових та фінансових ресурсів для ефективного аналізу, розробки й імплементації складної європейської нормативної бази (acquis ЄС).

Це підтверджується широким використанням інструментів технічної допомоги ЄС (Twinning, TAIEX, SIGMA) для підготовки держслужбовців та посилення інституційних спроможностей.

Обсяг acquis ЄС, який потрібно імплементувати, створював значне навантаження на апарат влади. Потреба у реформуванні державного управління (РДУ) та його поступовому впровадженні також виокремлює необхідність посилення інституцій. Важкі питання координації між гілками влади та відомствами додатково ускладнювали процес. Недостатнє фінансування з держбюджету для реалізації реформ, модернізації інфраструктури та забезпечення гідних зарплат кваліфікованим фахівцям створювало високу залежність від зовнішньої допомоги. Дефіцит кваліфікованих кадрів, посилений міграційними процесами, також звужував потенціал реформ.

Впровадження змін у ключових секторах теж супроводжувалося серйозними труднощами.

У сфері верховенства права та антикорупції реформа судової системи виявилася надзвичайно складною та тривалою. Забезпечення реальної незалежності та доброчесності суддів, ефективне функціонування органів суддівського самоврядування (ВРП, ВККС) вимагало постійних зусиль та періодичних перезапусків через політичні впливи й проблеми відбору кадрів.

Хоча антикорупційні інституції були створені, гарантування їх повної операційної незалежності (наприклад, право НАБУ на автономне прослуховування), проведення розслідувань резонансних справ та винесення обвинувальних вироків у справах топ-корупції (що частково стало можливим після запуску ВАКС) залишалися складними завданнями.

Неефективність деяких органів, зокрема НАЗК у частині перевірки декларацій, спричиняла потребу в їх реформуванні. У площині економічної та секторальної інтеграції перепони були пов'язані зі складністю й обсягом правової та технічної адаптації. Гармонізація тисяч технічних стандартів у сфері ТБТ, створення й акредитація лабораторій, перебудова систем контролю безпечності харчових продуктів у рамках СФЗ відповідно до європейських моделей вимагали значних часових і фінансових вкладень.

Економічна нестабільність, високий рівень бідності та проблеми на ринку праці знижували суспільний попит на певні реформи й ускладнювали їх впровадження. Підвищення тарифів на енергоносії до ринкового рівня, реформування системи соціального захисту, адаптація ринку праці (зокрема тривалі дискусії щодо нового Трудового кодексу) створювали соціальну напругу й змушували уряд шукати баланс між євроінтеграційними зобов'язаннями та громадською стабільністю.

Потреба у посиленій соціальній підтримці населення, особливо в умовах війни та кризи ВПО, додатково навантажувала держбюджет. Нарешті, поряд із викликами з боку України, звіти натякають і на фактори, пов'язані з ЄС: тривалість внутрішніх процедур Євросоюзу для ухвалення рішень проведення оцінювальних місій, необхідність досягнення консенсусу між державами-членами з чутливих політичних питань (як-от надання статусу кандидата та відкриття переговорів), а також складність процедур доступу до програм та фінансових інструментів ЄС. У торгівлі, попри дію ПВЗВТ, українські експортери й надалі стикалися з окремими нетарифними бар'єрами та складними процедурами сертифікації на ринку ЄС . Отже, шлях європейської

інтеграції України в 2014–2025 роках, зафіксований у звітах, поєднував значні досягнення з низкою серйозних перешкод.

Зовнішня агресія, внутрішньополітичні й законодавчі проблеми, інституційна слабкість, складність самих реформ та соціально-економічні труднощі створили середовище, в якому просування вперед вимагало постійних зусиль, політичної волі та суттєвої міжнародної підтримки. Усвідомлення й аналіз цих бар'єрів є критично важливими для подальшого успішного курсу України до повного членства в Європейському Союзі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Провівши всебічний аналіз дій України як країни-кандидата з імплементації вимог Європейського Союзу за період вересень 2014 – грудень 2025 року, можна зробити низку висновків щодо характеру та динаміки євроінтеграційного процесу. За цей період здійснено ряд цілеспрямованих кроків — від ратифікації Угоди та впровадження постреволюційних змін до подальшої ескалації російської агресії і, нарешті, отримання статусу кандидата на членство в ЄС. Темпи впровадження реформ коливалися: спостерігалися як прискорення, так і уповільнення імплементації, що зумовлювалося комплексною взаємодією внутрішніх і зовнішніх чинників. Початковий етап імплементації Угоди, умовно датований 2014–2016 роками, проходив на тлі зростання політичної мобілізації та високих суспільних очікувань після Революції Гідності. Це сприяло оперативному ухваленню рамкового законодавства та створенню ключових інституційних механізмів для реалізації Угоди, зокрема координаційних структур у виконавчій владі. Одними з головних досягнень цього періоду стало заснування антикорупційних органів — НАБУ, САП, НАЗК, впровадження системи електронного декларування, проведення змін у сфері правосуддя, державного управління та децентралізації . У цей період тривало прийняття важливого законодавства в ключових сферах: енергетиці, освіті, охороні здоров'я. Продовжувалася

реалізація реформи державного управління, засновано Вищий антикорупційний суд. Торгівельні відносини з ЄС набули більшої стабільності, що підтверджувало позитивний ефект від дії ПВЗВТ. Водночас у цей період спостерігалося помітне уповільнення процесу імплементації відповідних законодавчих норм. Звіти наголошують на зниженні темпів ухвалення євроінтеграційних актів та на проблемах із ефективністю роботи новостворених антикорупційних органів. Крім того, повільно просувалися складні секторальні реформи — у транспорті, екології, адаптації технічних стандартів (підготовка до Угоди АСАА).

Загалом, темп виконання зобовязань у ці роки зростав повільніше, ніж очікувалося, що свідчить про вичерпання резервів «швидких» змін і перехід до більш складного етапу глибинної секторальної адаптації, який вимагає посиленої інституційної спроможності та стійкої політичної волі.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Статус України як країни-кандидата та критерії членства в ЄС

Розширення Європейського Союзу виступає одним із центральних інструментів його зовнішньої та безпекової політики, а також важливим механізмом поширення стабільності, демократії й верховенства права на європейському материку. Інститут надання статусу країни-кандидата сформувався як проміжна, але принципово значуща стадія інтеграційного шляху, що фіксує політичне прагнення держави до приєднання й оцінює її потенційну здатність відповідати базовим цінностям і стандартам Союзу. Водночас надання цього статусу не гарантує автоматичного вступу: воно відкриває початок тривалого, складного й багатовимірного процесу трансформації політичної, правової, економічної та інституційної системи країни-претендента. Правову основу політики розширення ЄС становлять положення Договору про Європейський Союз, передусім стаття 49, яка визначає право будь-якої європейської держави, що поважає цінності Союзу й готова їх дотримуватися, подати заявку на членство. [70] До цих цінностей належать повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини, включно з правами представників національних меншин. Саме відповідність цим фундаментальним засадам вважається передумовою для початку переговорного процесу, а статус кандидата є формальним визнанням того, що держава розпочала послідовну інтеграцію в європейський правовий та політичний простір. Важливим кроком у інституціоналізації політики розширення стало ухвалення так званих Копенгагенських критеріїв у 1993 році, які згодом були доповнені й деталізовані під час попередніх хвиль розширення. Політичні критерії вимагають існування стабільних інституцій, що забезпечують демократію,

верховенство права, захист прав людини та прав національних меншин. У цьому контексті особлива увага приділяється незалежності судової влади, ефективності антикорупційних заходів, свободі засобів масової інформації та розвитку громадянського суспільства. Для ЄС ці елементи не є формальністю, а становлять базові умови довготривалої стійкості й сталого розвитку як самої держави-кандидата, так і Союзу в цілому. Економічні критерії членства передбачають наявність функціональної ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск і ринкові механізми всередині ЄС. [37] Це охоплює не лише макроекономічну стабільність, а й глибокі структурні реформи, спрямовані на лібералізацію ринків, розвиток малого й середнього бізнесу, захист прав власності та інтеграцію у внутрішній ринок Союзу. На практиці економічна трансформація країн-кандидатів розглядається як тісно пов'язана з політичними змінами, оскільки ефективна ринкова економіка потребує верховенства права, прозорих правил гри та довіри до інституцій. Третій компонент Копенгагенських критеріїв — здатність держави-кандидата взяти на себе зобов'язання, що випливають із членства, у тому числі дотримання цілей політичного, економічного та монетарного союзу. Центральним завданням тут є імплементація acquis communautaire — сукупності правових норм, принципів та практик ЄС. Acquis включає десятки тисяч нормативних актів і структурований за тематичними секторами, що охоплюють практично всі галузі державної політики: від внутрішнього ринку і конкуренції до екології, соціальної політики, юстиції та безпеки. Узгодження національного законодавства з acquis є одним із найскладніших і ресурсомістких аспектів євроінтеграції, що вимагає значних адміністративних, фінансових та кадрових ресурсів. У процесі еволюції політики розширення критерії членства зазнали подальшої конкретизації, зокрема у відповідь на уроки попередніх хвиль приєднання та нові загрози європейській безпеці. Після розширення на схід зростив акцент на принципі «умовності», який встановлює чіткий зв'язок між просуванням у реформах і наступними етапами переговорів. ЄС дедалі більше застосовує диференційований підхід, оцінюючи

не лише формальне прийняття законодавства, а й його фактичне виконання, стійкість реформ та їх незворотність. Статус країни-кандидата виконує одночасно політичну й символічну роль. З одного боку, він дає доступ до фінансових інструментів передвступної допомоги, експертної підтримки та участі в численних програмах ЄС. З іншого — статус кандидата є потужним сигналом для внутрішніх політичних акторів і громадськості, закріплюючи європейський напрямок розвитку як стратегічний вибір держави. У цьому сенсі він діє як каталізатор реформ, мобілізуючи політичну волю й сприяючи консолідації суспільної підтримки європейської інтеграції. Питання статусу кандидата отримало особливе значення в умовах сучасних безпекових викликів, перш за все в контексті війни в Україні. Російська агресія проти України змусила ЄС переглянути традиційне розуміння розширення як здебільшого технічного процесу й дедалі частіше розглядати його в межах стратегічної безпеки. У цьому контексті присвоєння Україні статусу країни-кандидата стало не лише визнанням її європейської ідентичності, а й елементом довготермінової стратегії стабілізації та післяконфліктного управління в регіоні. Війна піднесла на порядок денний питання адаптації критеріїв членства до реалій держав, що перебувають у стані збройного конфлікту або постконфліктної трансформації. Хоча формальні вимоги залишаються в силі, на практиці ЄС вдається до більшої гнучкості в оцінці прогресу, зокрема з урахуванням об’єктивних обмежень, спричинених бойовими діями. Водночас акцент на верховенстві права, демократичних інституціях і боротьбі з корупцією не лише зберігається, а й посилюється, оскільки саме ці чинники вважаються наріжними каменями успішного післявоєнного відновлення. Отже, статус країни-кандидата та критерії членства в ЄС виступають не лише механізмом відбору нових членів, а й комплексним інструментом трансформації, що охоплює політичну, економічну та безпекову сфери. У сучасних умовах вони дедалі більше набувають виміру післяконфліктного врядування, спрямованого на створення стійких інституцій, недопущення відновлення конфліктів і інтеграцію держав у спільний простір

миру, стабільності та спільних цінностей. Досвід попередніх розширень і сучасна практика щодо України свідчать, що європейська інтеграція залишається одним із найефективніших засобів довгострокової стабілізації в Європі, поєднуючи нормативну силу ЄС з практичними механізмами політичних і інституційних перетворень. [37]

Щоб дослідити переговорний процес у ширшому контексті шляху країни-кандидата до вступу в ЄС, почнемо з огляду ключових етапів, які має пройти кожен кандидат, на прикладі України. Окреслимо, які стадії Україна подолала лише за два роки після подання заявки на членство. Ключові етапи вступу в ЄС, які Україна вже пройшла: • 28 лютого 2022 – Україна подає заявку на членство в ЄС; • 23 червня 2022 – ЄС надає Україні статус кандидата на вступ разом із 7-ма рекомендаціями. Їхнє втілення стало передумовою для рішення ЄС про відкриття переговорів з Україною щодо членства; • липень 2022 – жовтень 2023 – Україна реалізує 7 вимог ЄС: «1) запровадити законодавчі положення щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду України, включно з механізмом попередньої селекції на базі оцінки їхньої доброчесності та професійних якостей, згідно з приписами Венеціанської комісії; 2) завершити перевірку доброчесності кандидатів до Вищої ради юстиції Етичною радою та відбір претендентів для формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) посилити антикорупційну боротьбу, зокрема на вищих щаблях влади, через активні та ефективні розслідування; завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом затвердження визначеного переможця конкурсу, а також розпочати й завершити відбір та призначення нового директора Національного антикорупційного бюро України; 4) привести законодавство щодо протидії відмиванню грошей у відповідність зі стандартами Групи розробки фінансових заходів (FATF); ухвалити всеохопний стратегічний план реформування всього правоохоронного сектору як частини системи безпеки України; 5) запровадити правові заходи проти надмірного впливу олігархів з метою обмеження їхнього впливу на економічне, політичне та суспільне життя;

це має бути зроблено юридично обґрунтовано з урахуванням майбутнього висновку Венеціанської комісії щодо відповідного закону; 6) зменшити вплив корисливих інтересів шляхом ухвалення медійного законодавства, яке узгоджує українське право з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіасервіси та наділяє незалежного регулятора ЗМІ відповідними повноваженнями; 7) завершити реформу правового регулювання щодо національних меншин відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії»; • березень – жовтень 2023 – Україна проводить self-скринінг відповідності національного законодавства праву ЄС. [34] Цей крок не є обов'язковим у процедурі ЄС, але Україна стала першою країною, яка виконала self-скринінг до офіційного перегляду Єврокомісії, аби краще підготуватися до нього; • 8 листопада 2023 – Єврокомісія оприлюднює перший Звіт про прогрес України в межах Пакета розширення ЄС 2023 року, де:

- визнано значний поступ України у виконанні 7 рекомендацій, що стало підставою для рекомендації ЄК лідерам держав-членів відкрити переговори з Україною;
- визначено ще 4 додаткові кроки в рамках цих 7 рекомендацій, виконання яких є умовою для ухвалення ЄС переговорної рамки щодо України;
- окреслено майже 100 рекомендацій для України по кожному переговорному розділу.

Листопад 2023 – березень 2024 – Україна виконує ще 4 додаткові кроки в межах 7 рекомендацій ЄС. Це стосувалося ухвалення законів про поетапне збільшення штату НАБУ, розширення повноважень НАЗК, регулювання лобіювання та захист прав національних меншин.

14 грудня 2023 – ЄС ухвалює історичне рішення про відкриття переговорів про вступ з Україною. Уряд України оприлюднює результати self-скринінгу.

9 лютого 2024 – Уряд України затверджує план реалізації рекомендацій Єврокомісії щодо кожного переговорного розділу. Ключові етапи вступу в ЄС, на яких зараз перебуває Україна, та подальші кроки: • 25 січня 2024 року –

Єврокомісія проводить офіційний скринінг відповідності національного законодавства нормам ЄС. • лютий – травень 2024 – Єврокомісія проводить роз'яснювальні сесії щодо переговорних розділів. • очікується з липня 2024 – Двосторонні зустрічі, під час яких Україна демонструватиме ЄС ступінь відповідності національного законодавства нормам ЄС по кожному переговорному розділу. • очікується на початку 2025 – Європейська Комісія представить звіт щодо відповідності законодавства України праву ЄС по першому переговорному кластеру. • 12 березня 2024 – Єврокомісія передає Європейській Раді проєкт переговорної рамки щодо України. • 21 червня 2024 року – держави-члени ЄС затвердили переговорні рамки для України та Молдови. • до жовтня 2024 – Україна має виконати рекомендації Єврокомісії в межах Пакета розширення відповідно до урядового плану, затвердженого 9 лютого 2024. Ключові етапи вступу в ЄС, які Україні ще належить пройти • Україна і ЄС ведуть переговори про вступ до моменту закриття всіх переговорних кластерів; • Єврокомісія оприлюднить свій висновок щодо готовності України до вступу в ЄС; • Держави-члени ЄС мають одноголосно ухвалити рішення щодо підписання Угоди про приєднання України до ЄС. Також необхідна згода Європейського парламенту; • Європарламент та національні парламенти всіх держав-членів ЄС і парламент України мають ратифікувати Угоду про вступ. Отже, з усього наведеного випливає, що процедура вступу до ЄС є комплексною. Залежно від конкретних обставин країні-кандидату доводиться пройти широкий спектр реформ, зокрема вдосконалити інфраструктуру й адміністративні спроможності для впровадження нового законодавства відповідно до сукупності правових норм і стандартів ЄС (відомих як acquis). Щоб кандидати та потенційні кандидати відповідали вимогам членства, потрібна системна увага до фундаментальних реформ у сферах верховенства права, економіки та функціонування демократичних інститутів і держуправління. [71-73]

Протягом усього процесу вступу Європейська Комісія ретельно відстежує і супроводжує реформи країн-кандидатів, надаючи фінансову та технічну

допомогу, щоб підготувати їх до членства в ЄС. Важливою частиною цього шляху є передвступна допомога, яка сприяє відповідності кандидатів Копенгагенським критеріям. Для приведення інституцій і стандартів у відповідність до acquis ЄС потрібні значні інвестиції, щоб країни змогли виконувати свої зобов'язання як члени Союзу. Передвступна фінансова підтримка є ключовим елементом стратегії ЄС і надається через Інструмент передвступної допомоги (IPA). Передвступні фонди ЄС — це надійна інвестиція в майбутнє як регіону розширення, так і самого ЄС. Вони допомагають бенефіціарам проводити необхідні політичні та економічні реформи, готуючи їх до прав і обов'язків, що випливають з членства. Ці зміни мають покращити життя громадян і наблизити стандарти до рівня ЄС. [34] Кошти передвступу також допомагають ЄС досягати власних цілей у сферах сталого економічного розвитку, енергетики, транспорту, захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату, а також сприяють загальній стабільності. Програмування допомоги ЄС ґрунтується на тематичних пріоритетах ЄС, а не на заздалегідь сформованих пакетах для окремих країн. Це дає змогу стимулювати ефективність і прогрес у досягненні ключових пріоритетів, а також забезпечує гнучкість у реагуванні на змінні потреби партнерів на шляху до членства. Європейська Комісія створила спеціальний фінансовий інструмент обсягом до 50 мільярдів євро для надання Україні передбачуваної й гнучкої підтримки на 2024—2027 роки з метою сприяння її відновленню, відбудові та модернізації, узгоджених з її євроінтеграційним курсом. Ukraine Facility запрацювала з 1 березня 2024 року.

Після впровадження переглянутої Методології переговорів про вступ у лютому 2020 року переговорні розділи були згруповані в шість тематичних кластерів: Основи – Fundamentals. Внутрішній ринок. Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання. Зелений порядок денний та сталий зв'язок. Ресурси, сільське господарство та згуртованість. Зовнішні відносини. На сьогоднішній день, Україна готова відкрити всі кластери. На жаль, темпи переговорів стримує війна та позиція окремих політиків у ЄС.

Водночас останнім часом у ЄС дедалі більше усвідомлюють необхідність прискорити вступ України і розглядати її як серйозного регіонального гравця, що підсилює безпеку та стабільність у Європі

3.2. Інституційні, економічні та політичні виклики євроінтеграції України

Європейська інтеграція України — це складний, багатошаровий і тривалий шлях, що вимагає трансформації ключових сфер державного управління, економічної моделі та політичної системи відповідно до норм і цінностей Європейського Союзу.

Надання Україні статусу країни-кандидата стало важливим кроком у цьому процесі, одночасно виставивши на перший план низку глибоких інституційних, економічних та політичних проблем, розв’язання яких є необхідною умовою успішної інтеграції. У контексті повномасштабної війни ці завдання ускладнилися, бо реформи проводяться паралельно з вимогами воєнного часу та необхідністю майбутнього постконфліктного відновлення. Інституційні виклики євроінтеграції перш за все стосуються побудови дієвих держінституцій, здатних імплементувати та забезпечувати дотримання acquis communautaire.

Попри помітні зрушення в напрямку європейської інтеграції після 2014 року, інституційна спроможність України залишається неоднорідною і вразливою до внутрішніх і зовнішніх впливів. Однією з основних проблем є фрагментованість публічного управління, яка проявляється в дублікації повноважень, відсутності координації між органами влади та обмежених адміністративних ресурсах як на центральному, так і на місцевому рівнях. Особливе місце серед інституційних проблем займає питання верховенства права та незалежності судової влади. Для ЄС судова реформа традиційно є ключовим індикатором готовності країни до членства, адже незалежні й ефективні суди — запорука захисту прав людини, нормального функціонування ринкової економіки та довіри інвесторів. В Україні процес

реформування судової системи супроводжується як досягненнями, так і суттєвими перешкодами, зумовленими інституційною інерцією, опором окремих корпоративних груп та низьким рівнем суспільної довіри до судових органів. Не менш критичним є питання протидії корупції, яка залишається системною проблемою на всіх щаблях управління. Хоча в останні роки в Україні створено розгалужену мережу антикорупційних інституцій і запроваджено ряд інструментів прозорості, їхня ефективність значною мірою залежить від політичної волі, стабільності правового поля та незалежності правоохоронних органів. Для ЄС антикорупційна політика України не просто технічний критерій, а важливий показник здатності держави до незворотних інституційних перетворень. Економічні виклики євроінтеграції мають структурний характер і вимагають глибокої модернізації національної економіки відповідно до принципів внутрішнього ринку ЄС. [71-73] Українська економіка довгий час розвивалася з сильним акцентом на експорт сировини, обмеженою диверсифікацією та значним впливом олігархічних структур. В процесі інтеграції завдання полягає в трансформації цієї моделі в бік підвищення конкурентоспроможності, розвитку інноваційних секторів і створення рівних умов для всіх учасників ринку.

Впровадження економічної частини acquis communautaire потребує адаптації законодавства в таких сферах, як конкуренція, державна допомога, фінансовий нагляд, енергетика, транспорт та екологія. Цей шлях пов’язаний зі значними фінансовими витратами та вимагає залучення зовнішніх ресурсів, зокрема допомоги ЄС і міжнародних фінансових інституцій. Одночасно війна серйозно підірвала економічний потенціал країни — були зруйновані виробничі потужності, інфраструктура та логістичні ланцюги, що ускладнює виконання економічних критеріїв для членства.

Соціальний вимір є окремим, але не менш важливим аспектом економічних викликів. Пристосування до стандартів ЄС означає реформування ринку праці, системи соціального захисту та пошук балансу між економічною ефективністю й соціальною справедливістю. У цьому контексті

необхідно враховувати наслідки війни: внутрішнє переміщення населення, зростання безробіття та потребу у великих програмах реінтеграції ветеранів і постраждалих від конфлікту. Політичні виклики євроінтеграції тісно пов'язані з внутрішньою політичною динамікою та зовнішнім оточенням. Євроінтеграція закріплена як стратегічний курс держави на конституційному рівні, але її реалізація залежить від політичної стабільності, рівня консенсусу та здатності еліт забезпечувати сталість реформ.

В умовах війни політична система працює в режимі посиленої концентрації влади, що з одного боку дозволяє оперативно ухвалювати рішення, а з іншого — створює ризики для інституційного балансу і демократичних процедур у довгостроковій перспективі. Зовнішньополітичний вимір політичних викликів полягає в необхідності інтегрувати Україну в систему спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.[34]

Конфлікт з Російською Федерацією перетворив Україну на фактичний елемент європейської безпеки, одночасно ставши викликом для самого ЄС щодо меж його відповідальності та готовності до подальшого розширення за умов триваючого конфлікту. Для України це означає поєднання курсу на євроінтеграцію з активною участю у формуванні нової архітектури європейської безпеки.

Отже, інституційні, економічні та політичні виклики євроінтеграції України мають комплексний і взаємозалежний характер. Усунення інституційних вад без економічної модернізації неможливе, так само як і довгострокові економічні реформи потребують політичної стабільності та верховенства права.

У сучасних обставинах євроінтеграція України набуває рис не лише процесу наближення до стандартів ЄС, а й стратегії постконфліктного врядування, спрямованої на відновлення держави, запобігання повторенню конфлікту та закріплення України в європейському просторі миру, безпеки й спільних цінностей.

3.3. Перспективи вступу України до Європейського Союзу та рекомендації з удосконалення євроінтеграційної політики

Слід відзначити, що за низкою ключових напрямів Україна, переживши критичні ризики періоду повномасштабної війни, вже має більш адаптивні інститути, котрі за своєю суттю доповнюють сучасні європейські тенденції і можуть сприяти інституційній трансформації самого ЄС. Крім того, у багатьох сферах Євросоюз нині зіштовхується з викликами, схожими на ті, які вже змушені вирішувати (і мають відповідний досвід) українські сторони. Отже, спільний пошук рішень може виявитися плідним і необхідним. Стикаючись із наслідками війни, що мають виражену територіальну нерівномірність, Україна опинилася перед необхідністю формування територіально орієнтованих (в європейській термінології — place-based) політик та відповідного набору інструментів для відновлення, структурних перетворень, подолання депресивності й забезпечення функціонування в умовах високих безпекових ризиків. Розробка таких політик і механізмів має відбуватися в парадигмі оновленої європейської політики згуртованості та у тісній співпраці з європейськими партнерами, які стикаються з подібними проблемами.

Україна демонструє системні приклади мережевої кооперації малих, середніх і мілких підприємств у виробництві сучасної оборонної техніки й продукції. За таких умов оборонні видатки можуть перетворитися на системний драйвер економічного розвитку.

Інтеграція України в європейський контур безпеки як результат безпекової політики ЄС здатна розблокувати розвиткову інертність, від якої потерпала Європа ще до початку повномасштабної агресії росії, і надати нові поштовхи — через участь у повоєнній відбудові України, євроорієнтованих структурних трансформаціях і залучення ресурсного потенціалу України до вирішення загальноєвропейських завдань. [34] У такому випадку оборонні витрати розглядатимуться як інвестиція, що має пожвавити економічну активність.

У ширшому контексті досягнення бажаного рівня безпеки значною мірою лежатиме в невійськовій площині й залежатиме від забезпечення стійкості країн, регіонів, громад, систем, організацій і людей перед різноманітними гібридними та потенційними загрозами. Значний досвід становлення стійкості, накопичений Україною як в інституційній, так і в технологічній сферах, уже сьогодні викликає жвавий інтерес у європейських держав, насамперед — на «східному фланзі». Україна має підстави виступити провайдером сучасних підходів та організації невійськової стійкості (у питаннях запобігання ризикам, їх компенсації, капіталізації ризиків в активностях, адаптації до тривалих загроз) із відповідним включенням у чинні та перспективні європейські програми. За останнє десятиліття Україна суттєво скоротила відставання, а в окремих напрямках — випередила країни ЄС у впровадженні цифрових технологій, зокрема в управлінській сфері.

І Україна, і ЄС зіштовхнуться з подібними викликами, пов'язаними як із стійкістю цифрових систем і захистом даних, так і зі системними економічними та соціальними змінами, що спричинює цифровізація — наприклад поглиблення цифрового розриву, поширення інформаційних маніпуляцій, зростання інформаційних асиметрій, поява цифрових фінансових інструментів (зокрема криптовалют) тощо. Такі системні ризики вимагають інституційних трансформацій, які виходять далеко за межі власне цифрової галузі. Досвід України у запровадженні цифрових рішень створює основу для спільного пошуку відповідей на ці ризики й відкриває широкі можливості для взаємної інтеграції. Водночас поступове формування нової якості партнерства між Україною та ЄС, між Україною та НАТО (принаймні з європейськими союзниками), виникнення нових формальних і неформальних об'єднань, спрямованих на посилення глобальної ролі Європи, знаходження гідного місця України в європейському просторі та спільне протистояння сучасним викликам — невід'ємна частина сучасних європейських процесів.

Це становить основу для нового імпульсу розвитку в багатьох сферах і фундамент повоєнної відбудови та становлення самої України в оновленому

вигляді. Отже, запит на нову філософію й оновлений зміст загальноєвропейських інтеграційних процесів виникає паралельно з посиленням популістичних рухів і тенденцій до національного егоїзму, а також із потребою вироблення спільних політик у сферах безпеки, енергетики, торгівлі, виробництва та багатьох інших.

Євроінтеграційне завдання для України ускладнюється тим, що якщо попередні розширення ЄС відбувалися в мирній Європі, то нинішній інтеграційний шлях України тісно пов'язаний із боротьбою за свободу й незалежність. Безперечно, партнерами в цьому процесі мають бути передусім ті держави, які протягом десятиліть виконували роль, якщо не «грандів», то принаймні опорних стовпів об'єднання Європи й створення надійної системи захисту спільних цінностей і перспективи. Це, зокрема, країни-засновники Європейського Союзу та держави-засновники Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Зрештою, без волі західноєвропейських суспільств, підкріпленої політичним керівництвом, процес європейської інтеграції після завершення «Холодної війни» мав би зовсім інший вигляд.

Україна пройшла значний шлях від 2014 року, коли були підписані політична й економічна частини Угоди про асоціацію з ЄС, і навіть в умовах повномасштабної війни виконала низку рекомендацій, отриманих після набуття статусу кандидата в члени ЄС влітку 2022 року. Європейська комісія визнала суттєвий прогрес у реформах і рекомендувала Європейській Раді (27 країнам-членам) ухвалити рішення про надання України статусу, що й було зроблено 14 грудня 2023 року.

У червні 2024 року ЄС офіційно відкрив переговори щодо вступу України. [71-73] У 2025 році успішно пройшли так звані скринінгові переговори по п'яти з шести кластерів, у яких визначено фінальні вимоги за відповідними секторальними та галузевими напрямками інтеграції.

У вересні відбулися переговори з останнього, п'ятого кластера — «Ресурси, сільське господарство та політика згуртованості». Цей кластер є

фінальним сегментом у межах двосторонніх зустрічей у процесі скринінгу. За даними Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Україна досягла досить високих результатів інтеграції, виконавши 81% зобов'язань за Угодою про асоціацію. [36]

У цілому за 2014–2024 роки Україна досягла найбільшого прогресу в таких сферах, як інтелектуальна власність — 98%, освіта, навчання та молодь — 97%, статистика й обмін інформацією — 96%, гуманітарна політика — 94%, юстиція, свобода, безпека, права людини — 93%, державні закупівлі — 92%, політичний діалог, національна безпека та оборона — 91%, підприємництво — 91%, митні питання — 91%, оподаткування — 90%, управління державними фінансами — 90%. З огляду на це Україна виглядає доволі гідно порівняно з сусідніми державами в періоді їхнього євроінтеграційного шляху на завершальній стадії вступу до ЄС, незважаючи на російську агресію та значні людські, матеріальні, природні й територіальні втрати на даний момент. Саме останнє є чи не єдиною серйозною перешкодою для остаточного рішення Європейської Ради та всіх країн-членів щодо прийняття України до ЄС, оскільки ускладнює визначення чітких територіальних кордонів національної й європейської юрисдикції. Тут, ймовірно, потрібні політична воля та політичні рішення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі магістерської роботи проведено аналіз актуального стану євроінтеграційної політики України в контексті отримання статусу країни-кандидата, а також визначено основні перспективи подальшого руху до членства в Європейському Союзі.

Встановлено, що надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році стало не лише важливим політичним рішенням, але й символом визнання європейської ідентичності держави та її курсу на реформи. Цей статус також означає перехід до нового етапу інтеграції, який передбачає систематичне

виконання встановлених умов та адаптацію національного законодавства до acquis ЄС.

Дослідження показало, що основними орієнтирами для України залишаються Копенгагенські критерії членства, сформульовані на засіданні Європейської Ради у 1993 році. Вони включають:

- стабільність демократичних інститутів і гарантії верховенства права;
- функціонування ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск у межах внутрішнього ринку ЄС;
- спроможність виконувати зобов'язання, пов'язані з членством, включаючи імплементацію acquis communautaire.

Аналіз показує, що в умовах повномасштабної війни Україна продовжує реалізацію реформ у сферах судочинства, антикорупційної політики, публічного управління, захисту прав людини та економічного регулювання. Однак існують структурні виклики щодо інституційної спроможності, післявоєнного відновлення економіки та забезпечення сталого функціонування державних інститутів.

Обґрунтовано стверджено, що євроінтеграційна політика України має системний і довгостроковий характер, поєднуючи внутрішню трансформацію з активною дипломатичною діяльністю на рівні інституцій ЄС і держав-членів. Подальший прогрес безпосередньо залежить від темпів гармонізації законодавства, ефективності виконання рекомендацій Європейської Комісії та політичної консолідації українського суспільства навколо стратегічної мети членства.

Перспективи інтеграції України до ЄС визначаються не лише формальним виконанням критеріїв, а й здатністю держави продемонструвати сталість реформ, інституційну зрілість та економічну конкурентоспроможність. У цьому контексті процес наближення до членства виступає як каталізатор модернізації державного управління, правової системи та економіки України.

Отже, третій розділ підтверджує те, що статус країни-кандидата відкриває для України реальні перспективи повноправного членства в Європейському

Союзі; однак реалізація цього потенціалу вимагатиме комплексної, послідовної та результативної державної політики для глибокої внутрішньої трансформації відповідно до стандартів і цінностей ЄС.

ВИСНОВКИ

У рамках проведеного дослідження здійснено всебічний аналіз євроінтеграційної політики України та розвитку її відносин із Європейським Союзом від проголошення незалежності в 1991 році до нинішнього етапу переговорного процесу щодо вступу до ЄС. Проаналізовано політичні, економічні, правові та інституційні виміри інтеграції, оцінено вплив євроінтеграції на національну безпеку, соціально-економічний розвиток і міжнародний статус держави. Встановлено, що результативність євроінтеграційної політики України визначається насамперед якістю проведених реформ, спроможністю державних інституцій і здатністю країни адаптуватися до спільного ціннісного простору ЄС, що включає дотримання демократичних принципів, верховенства права та прав людини. Виконання поставлених завдань підтвердило досягнення мети дослідження та дозволило сформулювати такі ключові висновки:

1. Проаналізовано основні теоретичні підходи до європейської інтеграції та критерії членства в ЄС. Виявлено, що процес інтеграції має багатогранний та комплексний характер, поєднуючи політичну стабільність, економічну спроможність і готовність держави погоджувати національне законодавство зі стандартами ЄС. Розглянуто роль Копенгагенських і Маастрихських критеріїв як фундаментальної передумови успішного вступу до ЄС та формування спільного ціннісного середовища.

2. Досліджено нормативно-правову базу співпраці України з ЄС та її еволюцію. Проаналізовано трансформацію правової і інституційної бази відносин, зокрема Угоди про партнерство і співробітництво, Угоди про асоціацію та створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі.

Встановлено, що до Революції Гідності 2013–2014 років співробітництво носило переважно декларативний характер, тоді як після 2014 року воно набуло практичного та ціннісного змісту, сприяючи реальній інтеграції України у політичний, економічний і правовий простір ЄС.

3. Оцінено вплив європейської інтеграції на політичну та адміністративну системи України. Досліджено трансформацію державного управління, судової влади та механізмів контролю за дотриманням верховенства права. Виявлено прогрес у становленні демократичних інституцій, підвищенні прозорості державного апарату та впровадженні антикорупційних інструментів, водночас вказано на проблеми, пов'язані з політичною нестабільністю та впливом олігархічних інтересів.

4. Досліджено виконання Україною зобов'язань у межах Угоди про асоціацію та поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі. Встановлено, що реалізація положень угоди сприяла поступовому наближенню України до внутрішнього ринку ЄС, підвищенню конкурентоспроможності економіки, зниженню тарифних і нетарифних бар'єрів, залученню інвестицій та модернізації економічних структур. Проаналізовано процес гармонізації законодавства й його позитивний вплив на структурні перетворення економіки та підвищення ефективності державного регулювання.

5. Проаналізовано прогрес реформ у ключових сферах: верховенство права, економіка і боротьба з корупцією. Досліджено зміни в правовій системі, роботі судів, діяльності органів внутрішніх справ, антикорупційних і регуляторних інституцій. Встановлено, що проведені заходи посилили інституційну здатність держави й створили передумови для сталого економічного розвитку, але зберігаються ризики щодо незворотності змін, практичної ефективності їх реалізації та надійності антикорупційних механізмів.

6. Виявлено ключові перешкоди та виклики на шляху до членства в ЄС. Серед яких: політична нестабільність, недостатня незалежність судової системи, вплив олігархів і обмежені ресурси для проведення реформ.

Розглянуто зовнішні виклики, зокрема безпекову ситуацію та збройну агресію проти України, що підкреслюють стратегічне значення європейської інтеграції для зміцнення стійкості й обороноздатності держави.

7. Описано переговорний процес щодо відкриття та проходження переговорних кластерів. Досліджено застосування кластерного підходу, що передбачає поетапне відкриття ключових сфер політики ЄС. Визначено, що успішне проходження кластерів вимагає системного впровадження реформ, ефективної координації державних органів і активної взаємодії з інституціями ЄС.

8. Оцінено потенційний вплив членства України в ЄС на подальший розвиток держави. Встановлено, що повноправне членство сприятиме економічній модернізації, зміцненню демократії, підвищенню безпеки та стабільності, залученню інвестицій, розвитку інфраструктури й підвищенню соціальних стандартів. Досліджено, що інтеграція у спільний ціннісний простір ЄС сприятиме консолідації суспільства навколо європейської мети та зростанню довіри громадян до державних інституцій.

9. Сформульовано стратегічні пріоритети та практичні рекомендації для прискорення євроінтеграційних процесів. Розроблено комплекс заходів, що охоплює стратегічне планування, політичну координацію, інституційну розбудову, комунікацію з громадськістю, зміцнення верховенства права та посилення боротьби з корупцією. Наголошено на необхідності створення детальних секторних дорожніх карт для імплементації acquis ЄС, пріоритезації реформ, підсилення інституційної спроможності органів влади, підвищення кваліфікації держслужбовців та активного залучення національних і міжнародних експертів.

У роботі обґрунтовано доведено, що інтеграція України у ціннісний простір Європейського Союзу є вирішальним чинником успішності реформ, посилення демократії, забезпечення верховенства права та сталого розвитку держави. Визначено, що критичною умовою ефективності євроінтеграційної політики є послідовна імплементація реформ, незворотність змін, ефективна

координація органів влади, забезпечення стабільного політичного консенсусу та активна комунікація з громадськістю щодо ціннісного аспекту європейської інтеграції. Особливо підкреслено, що в умовах триваючої збройної агресії та загроз національній безпеці курс на євроінтеграцію виступає важливим інструментом консолідації міжнародної підтримки, підвищення обороноздатності та модернізації держави. Встановлено, що стратегічне поєднання зовнішньої політики, внутрішніх реформ та інтеграції у європейський ціннісний простір створює базу для успішного проходження переговорного процесу й наближення до повноправного членства в ЄС. Проведене дослідження формує аналітичну платформу для подальшого розвитку євроінтеграційної політики України та може слугувати практичним орієнтиром для органів державної влади, наукових установ і громадянського суспільства у втіленні стратегічної мети — повноправного членства України в Європейському Союзі.

Протягом останнього місяця європейські керівники активно обговорюють можливі умови та терміни вступу України до Європейського Союзу в 2027 році. Згідно з наявною інформацією, ця дата нібито закріплена в проєкті «мирного плану», узгодженого Україною, США та лідерами деяких європейських країн.

Однак повний текст цього документу досі не оприлюднений. Посадовці, залучені до його підготовки, визнають, що це «живий» документ, який існує в декількох редакціях і може зазнати змін. Тому формулювання про вступ у 2027 році слід сприймати з певною обережністю.

Наразі обговорюється модель так званого «геополітичного вступу». Цей підхід суперечить не лише усталеній практиці, а й основним принципам чинної політики розширення ЄС. Закріплення конкретної дати членства в рамках політичного чи мирного документа не відповідає логіці самого процесу розширення та діючим правовим процедурам Союзу.

По-перше, традиційно розширення ЄС базується на принципі «процесу, заснованого на заслугах», коли прогрес країни-кандидата залежить від

реального виконання реформ. Визначення фіксованої дати вступу без завершення трансформацій суперечить цьому підходу.

По-друге, Європейський Союз є не тільки політичною спільнотою, а насамперед економічним союзом із єдиним ринком. Включення країни з відмінними виробничими стандартами чи системами контролю може викликати дисбаланси на спільному ринку.

Водночас надходять сигнали про те, що в ЄС серйозно розглядають цю можливість і вже ведуть дискусії щодо потенційних механізмів її реалізації. Ці обговорення потрапили й до ЗМІ. Зокрема йдеться про концепцію «неповного членства» або «членства з обмеженнями», яку висвітлювало видання Financial Times.

Хоча експерти в Україні зазвичай скептично ставилися до форматів обмеженої інтеграції, наразі така модель може отримати підтримку оскільки збільшує стійкість України та Європейського Союзу в ситуації глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анакіна Т. Членство в Європейському Союзі. *Основи права Європейського Союзу*. Харків : Право, 2018. С. 76–99.

2. Барабаш Ю. Г., Бориславська О. М., Венгер В. М., Козюбра М. І., Мелешевич А. А. *Конституційне право*. Київ : Ваіте, 2021. 528 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_0.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

3. Дзюба Г. Концепція New Public Management: основні елементи. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua (дата звернення: 16.02.2026).

4. Договір про створення Європейського Співтовариства з атомної енергії. URL: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome (дата звернення: 16.02.2026).

5. Звіт про виконання Порядку денного асоціації та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вересень 2014 року – квітень 2015 року / Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2015. 84 с.

6. Звіт про виконання Порядку денного асоціації та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2015 рік / Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2016. 167 с.

7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2016 році / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2017. 237 с.

8. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2018. 209 с.

9. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Київ, 2019. 121 с.

10. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019 рік / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2020. 150 с.

11. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2022. 85 с.

12. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2023. 96 с.

13. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік / Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. Київ, 2024. 94 с.

14. Козюбра М. І. *Загальна теорія права*. Київ : Ваіте, 2015. 392 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/283756.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

15. Комарова Т. В. *Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права Європейського Союзу*. Харків : Право, 2018. 528 с.

16. Костюченко Я. Доктрина acquis у праві Європейського Союзу та її відображення в правовій системі України. *Право України*. 2019. № 6. С. 86–99.

17. Кустова С. Адаптація національного законодавства до права Європейського Союзу: інституційні механізми та виклики. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. URL: https://salo.li/CDF8C0E (дата звернення: 16.02.2026).

18. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

19. Павлов Н. Концепція належного врядування: сучасне розуміння та стан її реалізації в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. URL: https://salo.li (дата звернення: 16.02.2026).

20. ПЛАН ДІЙ «Україна - Європейський Союз». Європейська політика сусідства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 16.02.2026).

21. Поглиблення відносин між Європейським Союзом та країною: що, чому і як? Київ : Інститут економічних досліджень, 2018. 288 с.

22. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації за підсумками парламентських слухань з питань реалізації державної політики інтеграції України до Європейського Союзу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2999-14#Text (дата звернення: 16.02.2026).

23. Право Європейського Союзу. Харків : Право, 2019. 500 с.

24. Право Європейського Союзу (в питаннях та відповідях). Харків : Право, 2019. 178 с.

25. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 16.02.2026).

26. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL: https://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.02.2026).

27. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text (дата звернення: 10.02.2026).

28. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 137-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 16.02.2026).

29. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10 листопада 1994 р. № 237/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 12.02.2026).

30. Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 16.02.2026).

31. Протокол про критерії конвергенції згідно зі статтею 121 Договору про заснування Європейської Спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_632#Text (дата звернення: 12.02.2026).

32. Пухтецька А. А. Запровадження принципів та стандартів належного урядування у діяльності публічної адміністрації. *Наукові записки НаУКМА*. 2010. Т. 103. С. 36–40. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua (дата звернення: 11.02.2026).

33. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права. Львів : Медицина і право, 2021. 255 с. URL: https://org2.knuba.edu.ua (дата звернення: 16.02.2026).

34. Розвиток України на шляху до ЄС : навч. посіб. / Л. Г. Комаха та ін. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. 384 с.

35. Сорока М. Рада Європи почалася з ідеї Вінстона Черчилля створити США. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3133940-rada-evropi-pocalasa-z-idei-vinstona-cercilla-stvoriti-sse.html (дата звернення: 10.02.2026).

36. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 15.01.2025).

37. Accession criteria (Copenhagen criteria). URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html (дата звернення: 10.02.2026).

38. Addink H. *Good Governance: Concept and Context*. Oxford : Oxford University Press, 2019. 327 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=JCKQDwAAQBAJ (дата звернення: 16.03.2026).

39. Burmych and Others v. Ukraine: Decision of the Committee of Ministers of the Council of Europe, 10–12 June 2025. URL: https://hudoc.exec.coe.int/?i=004-47973 (дата звернення: 16.03.2026).

40. Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

41. Черевко Н. О. Європейська соціальна хартія (переглянута) як фундаментальний документ забезпечення соціальних прав: історія та

імплементація в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1. URL: https://dspace.ksaeu.kherson.ua (дата звернення: 16.02.2026).

42. Communication from the Commission. Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans. COM(2020) 57 final. Brussels, 5 February 2020. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu (дата звернення: 16.01.2026).

43. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council on pre-enlargement reforms and policy reviews. COM(2024) 146 final. Brussels, March 2024. URL: https://commission.europa.eu (дата звернення: 16.03.2026).

44. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2025 Communication on European Union enlargement policy. COM(2025) 690 final. Brussels, 4 November 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

45. Concluding document of the Vienna Meeting 1986 of the Conference on Security and Co-operation in Europe. Vienna, 1989. URL: https://www.osce.org (дата звернення: 16.03.2026).

46. Conclusions of the Presidency. European Council in Copenhagen, 21–22 June 1993. URL: https://www.consilium.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

47. Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2016/C 202/01. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

48. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4 November 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 16.02.2026).

49. European Communities Act 1972. 17 October 1972. URL: https://www.legislation.gov.uk (дата звернення: 16.02.2026).

50. Governance for Sustainable Human Development. United Nations Development Programme Policy Document. 1997. 40 p. URL: https://digitallibrary.un.org (дата звернення: 16.02.2026).

51. Keeping Y. Governance and Good Governance: A New Framework for Political Analysis. Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences. 2017. Vol. 11. P. 1–8. URL: https://link.springer.com (дата звернення: 16.02.2026).

52. Kustova S., Palamarchuk T. Strengthening local self-government as a key vector of reforming Ukraine's regional policy in the context of European integration. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2025. № 2 (22). DOI: https://doi.org/10.17721/2616-9193.2025/22-3/14

53. Memorandum CM(2023)96-addfinal to Recommendation CM/Rec(2023)5 of the Committee of Ministers to member States on the principles of good democratic governance. 2023. URL: https://search.coe.int (дата звернення: 16.02.2026).

54. Merger Treaty. URL: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/merger-treaty (дата звернення: 16.02.2026).

55. NUTS 2024 classification. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts (дата звернення: 01.02.2026).

56. On the Principles of Good Democratic Governance. Recommendation CM/Rec(2023)5 of the Committee of Ministers to member States. 2023. URL: https://search.coe.int (дата звернення: 16.02.2026).

57. Orlandi and Others v. Italy: Judgment of the European Court of Human Rights, 14 December 2017. URL: https://hudoc.echr.coe.int (дата звернення: 16.02.2026).

58. Single European Act (SEA). URL: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/single-european-act (дата звернення: 16.02.2026).

59. Structural and investment funds for regional and urban development projects. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/financial-support-projects/structural-and-investment-funds_en (дата звернення: 01.02.2026).

60. Territorial Agenda 2030 of the European Union : agreed by the Ministers responsible for spatial planning, territorial development and/or territorial cohesion on 1 December 2020. URL: https://territorialagenda.eu (дата звернення: 01.02.2026).

61. The Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm (дата звернення: 16.02.2026).

62. The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies. *Report of the Secretary-General to the United Nations Security Council*. 23 August 2004. URL: https://docs.un.org (дата звернення: 16.02.2026).

63. The Schuman Declaration. *Strasbourg Europe*. CIIE. URL: https://www.strasbourg-europe.eu/the-schuman-declaration/ (дата звернення: 16.02.2026).

64. Treaty establishing the European Atomic Energy Community. Rome, 25 March 1957. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

65. Treaty establishing the European Coal and Steel Community. Paris, 18 April 1951. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

66. Treaty establishing the European Economic Community. Rome, 25 March 1957. URL: http://data.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

67. Treaty of Amsterdam. Amsterdam, 2 October 1997. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

68. Treaty of Lisbon. Lisbon, 13 December 2007. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

69. Treaty of Nice. Nice, 26 February 2001. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

70. Treaty on European Union. Maastricht, 7 February 1992. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

71. Ukraine 2023 Report. *European Commission Staff Working Document*. Brussels, 2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

72. Ukraine 2024 Report. *Communication on European Union Enlargement Policy*. Brussels, 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

73. Ukraine 2025 Report. *Communication on European Union Enlargement Policy*. Brussels, 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu (дата звернення: 16.02.2026).

74. Ukraine Facility. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en (дата звернення: 27.10.2025).

75. Ukraine successfully completes its screening process. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-successfully-completes-its-screening-process-2025-09-30_en (дата звернення: 27.10.2025).

76. Ukraine. Enlargement and Eastern Neighbourhood. European Commision. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (дата звернення: 27.10.2025).

77. Ukraine: EU report notes important steps taken in implementation of reform agenda. URL: https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/ukraine-eu-report-notes-important-steps-taken-in-implementation-of-reform-agenda/ (дата звернення: 27.10.2025).

78. Ukraine: European Commission hails substantial progress on key reforms and recommends launching accession talks. URL: https://eu4ukraine.eu/en/whats-happening-en/news-en/substantial-progress-on-key-reforms-en.html (дата звернення: 27.10.2025).

79. Ukraine’s EU Roadmap Explained After Landmark Endorsement. URL: https://www.newsweek.com/ukraine-eu-roadmap-explained-landmark-endorsement-commission-council-europe-1841964 (дата звернення: 04.11.2025).

80. Ukraine's GDP fell 29.1% in 2022 during Russia's invasion. *Reuters.* URL: https://www.reuters.com/world/europe/ukraines-gdp-fell-291-2022-during-russias-invasion-2023-04-13/ (дата звернення: 04.11.2025).

81. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications / M. Darvas Zsolt та ін. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/294900/1/1885849036.pdf (дата звернення: 12.01.2026).

82. Von der Leyen sees EU membership as key security guarantee for Ukraine. URL: https://www.ukrinform.net/rubric-polytics/4075039-von-der-leyen-

sees-eu-membership-as-key-security-guarantee-for-ukraine.html (дата звернення: 21.01.2026).

83. We are at a pivotal moment – Will Member States rise to the occasion? *European Movement International.* 2023. URL: https://europeanmovement.eu/policy-focus/we-are-at-a-pivotal-moment/ (дата звернення: 04.11.2025).

84. What's next for Ukraine's bid to join the European Union. URL: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/whats-next-for-ukraines-bid-to-join-the-european-union/ (дата звернення: 04.11.2025).

85. Zorić B. EU enlargement and integration: Voices of support and scepticism. URL: https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/eu-enlargement-and-integration-voices-support-and-scepticism (дата звернення: 15.03.2026).